

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

Г О Д И Ш Е Н
Д О К Л А Д
З А М Л А Д Е Ж Т А
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
за 2005 година

12 април 2006 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	3
<u>ГЛАВА I.</u> ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ	5
<u>ГЛАВА II.</u> ЗДРАВЕ, ЗДРАВЕН СТАТУС И ЗДРАВΟΣЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ НА МЛАДИТЕ ХОРА	15
<u>ГЛАВА III.</u> ОБРАЗОВАНИЕ И ОБРАЗОВАТЕЛНО РАВНИЩЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА	19
<u>ГЛАВА IV.</u> ЗАЕТОСТ И ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ	23
<u>ГЛАВА V.</u> СВОБОДНО ВРЕМЕ	33
<u>ГЛАВА VI.</u> ГРАЖДАНСКА АКТИВНОСТ И ТОЛЕРАНТНОСТ	42
ОСНОВНИ ИЗВОДИ	49
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	53
ПРИЛОЖЕНИЕ	
ИЗСЛЕДВАНЕ НА АГЕНЦИЯ “МЕДИАНА”	56

ВЪВЕДЕНИЕ

Годишният доклад за младежта за 2005 г. представя актуалното състояние на младите хора в страната и основните приоритети на държавната политика. В него са отразени извършеното до момента и предстоящите действия за провеждане на единна младежка политика в Република България.

За успеха на провеждането на национална младежка политика е необходима координация между всички институции, работещи по проблемите на младите хора. Държавната агенция за младежта и спорта има водеща функция по отношение на разработването, реализацията, координацията и контрола по изпълнение на политики за младите хора.

Във връзка с това и на основание Решение на Народното събрание от 3 април 2002 г. (обн. в ДВ бр. 38 от 12.04.2002 г.) и чл. 86, ал.1 от Конституцията на Република България, Държавната агенция за младежта и спорта инициира създаването на Междуведомствен експертен съвет, който да изготви Годишния доклад за 2005 г. Този съвет гарантира междуведомствената координация и се вписва в новата рамка за сътрудничество в областта на младежката политика в Европа.

Експертният съвет включва представители на всички държавни институции, на неправителствения сектор, на социологическата и академична общност в страната.

Докладът е изготвен въз основа на данни от публичните регистри и статистика на националните институции, от проведено социологическо проучване, възложено от ДАМС на агенция „Медиана”. Той се основава и на Годишните доклади за младежта, изготвени за предишни години, от които Народното събрание е приело като официален документ единствено този за 2002 г.

Социологическото изследване е проведено за две възрастови групи младежи. Първата включва млади хора между 15 и 18 години, а втората между 18 и 35 години. По този начин се създава възможност да се разграничат краткосрочните и дългосрочните политически решения, предложени в доклада. Анализът на състоянието на „днешните” ученици и формирането на политики за тях е инвестиция в “бъдещите млади”.

Годишният доклад за младежта за 2005 г. следва залегналите приоритети в Програмата на правителството за европейската интеграция, икономическия растеж и социалната отговорности в Националния план за развитие за 2007-2013 г.

При изготвянето на доклада са взети предвид международноправните задължения на Република България, както и ангажиментите, поети във връзка с участието на страната в международните организации.

Годишният доклад се базира на Бяла книга на Европейската комисия “Нов тласък за европейската младеж” (Брюксел 2001), както и на ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите и другите решения и препоръки по въпросите на младежта на Съвета на Европа.

Механизмът по изготвянето на Годишния доклад за младежта за 2005 г. е изработен от експертен екип на Главна дирекция “Политика за младежта” при Държавната агенция за младежта и спорта, а неговото изпълнение е резултат от взаимните действия на всички участници в Междуведомствения експертен съвет по изготвянето на доклада.

Докладът очертава шест основни приоритетни сфери на младежката политика: демографска характеристика, здраве, образование, трудова заетост, свободно време и гражданска активност.

Анализът разглежда включването на младия човек във всяка една от шестте сфери, които са жизнено необходими за неговото личностно развитие, за изграждането му като пълноценен гражданин на България и Европа. По всяка от анализираниите сфери докладът предлага конкретни политики за решаване на съществуващите проблеми. Стремешът е не само да се отчете състоянието на младежта, но и да се създадат условия за развитие на българската младежка общност, съгласно Стратегията за растеж и работа на Европейския съюз.

Тези мерки са проекция към бъдещото присъединяване на страната ни към ЕС. Те са средство за осъществяване на един от най-важните приоритети в програмата на Правителството на Република България, а именно: “По-високо качество на живота на българските граждани и утвърждаване на българската национална идентичност.”

Докладът, както и резултатите и изводите от проведеното социологическо проучване, ще бъдат представени на Народното събрание.

ГЛАВА I. ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И СЪСТОЯНИЕ В ДЕМОГРАФСКО ОТНОШЕНИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

След 1989 г. се ускоряват процесите, свързани с намаляването и застаряването на населението. За последните петнадесет години населението на страната като цяло е намаляло с повече от 1,2 млн. души. Намаляването на броя на населението в страната е резултат както от баланса между раждаемост и смъртност, така и от баланса между заселвания и изселвания от страната.

По данни на Националния статистически институт в края на 2005 г. постоянното население на България е 7 718 750 души, от които на възраст между 18 и 35 г. са 1 999 905. Анализът на данните показва, че преобладаващата част от тях спада към т.нар. градско население. Само 1/3 от младите хора в страна живеят в селски райони.

Основните демографски проблеми, които засягат провеждането на активна младежка политика, са свързани с раждаемостта и миграционните процеси.

Раждаемост

През последните 15 години е регистриран спад на раждаемостта при всички големи етнически общности, но той не е равномерен. От демографска гледна точка спадът на раждаемостта се дължи на понижената плодовитост на жените във фертилна възраст и на намаляването на техния брой.

През периода 1990-2004 г. броят на жените във фертилна възраст намалява с 9%, което е основен фактор за понижаване на раждаемостта. Особено силно, почти 2 пъти, е намалението в най-плодовитата възраст (20-24 години). Намаляващият брой на жените във фертилна възраст ще дава отражение върху възпроизводството на населението и през следващите десетилетия.

Промяната в разбирането на семействата за оптималния брой на децата е сред факторите, които влияят върху ниската раждаемост. Семейството с 2 деца е репродуктивен идеал в съзнанието на днешните българи. Данните от преброяването на населението през 2001 г. показват съществено разминаване между съществуващия идеал и неговата реализация. За 70% от семействата желанието за 2 деца не се осъществява поради наличие на икономически трудности.

В последните години се наблюдава и изместване на ражданията към по-високите възрасти – 25-29 г. и 30-34 г. Промяната се дължи както на изменените социално-икономически условия, така и на ценностни промени – на преден план излизат такива като завършване на образованието и осигуряване на работа.

В периода 2007-2020 г. се очаква тенденция на плавно увеличаване на тоталния коефициент на плодовитост. Отчасти това ще е резултат от компенсаторното поведение на жените, които са отлагали раждането на дете в предходното десетилетие, и в края на прогнозния период се очаква плодовитостта на жените да

си възстанови равнището от началото на 90-те години (1.5 деца на жена в плодовитата възраст).

Сексуална култура и рисково сексуално поведение

Важни фактори за нивото на раждаемостта в страната са и сексуалната култура и рисковото сексуално поведение. На фона на европейските стандарти българското население демонстрира ниска сексуална и контрацептивна култура, отнасяща се до използването на нискоефективни традиционни контрацептивни методи и масово практикуване на аборта.

България заема едно от първите места сред страните с най-висок брой аборти, в това число и среден брой аборти на една жена. В продължение на повече от три десетилетия абортите като абсолютен брой превишават броя на ражданията.

Последните данни показват, че в страната са станали 70 433 раждания и са извършени 47 233 аборта за една година. Повече от половината аборти са на жени във възрастовата група 20-29 години, подчертана е и тенденцията за увеличаване на абортите на момичетата от 15 до 19 години.

Тези факти очертават сериозен проблем, свързан не само с намаляване на броя на ражданията, но и с всички последствия за увреждане на детеродната способност на жените след направен аборт.

През последните години в данните от проведени изследвания са регистрирани тенденции, според които расте броят на младите хора, използващи модерни контрацептиви и най-вече презервативи.

Образователното равнище влияе и върху начина на предпазване от забременяване. При лицата с по-ниски степени на образование (начално и основно) преобладават традиционните методи за предпазване. Лицата с по-високо образование (средно и висше) използват в по-голяма степен модерните контрацептивни методи.

Данните от представително изследване на НСИ сочат, че лицата с начално образование, ползващи контрацептиви са 33,2%; с незавършено средно или основно – 36,4%; със завършено средно – 50,9%; а с повече от средно – 54,7%.

Въпреки позитивните промени от последните години, сексуалното образование и възпитание в тийнейджърска възраст следва да бъде елемент от общото здравно възпитание на учениците, насочено към формиране на здравословни навици, комуникативни умения и отговорно поведение.

Отношение към семейството и секса

Отношението към семейството и секса е тясно свързано с демографската характеристика на населението. Младите като цяло имат значително по-свободни разбирания за секса и личните отношения. Според собствените им декларации тяхната сексуална практика е силно разкрепостена – над една четвърт от учениците декларират, че имат случайни сексуални контакти.

Повече от половината от представителите на младото поколение подкрепят идеята за легализация на проституцията, а една четвърт от всички смятат, че сексът на женените/омъжени съпрузи не следва да се ограничава само в семейството.

Още по-категорични в своята разкрепостеност са учениците (15-18 г.) – за тях бракът е по-скоро временно съжителство. При това 51% от момчетата смятат, че когато се ожениш, това е за цял живот, едва 45.2% от момичетата приемат за вярно това съждение.

Бракът като трайна институция не среща гореща подкрепа сред младите хора, почти половината не смятат, че сключването на брак е за цял живот. Една четвърт от гимназистите смятат, че той е отживелица.

По отношение на сексуалните връзки продължава да се наблюдава традиционна разлика между половете относно смяната на сексуалните партньори. Половината от младежите на възраст 15-18 години смятат за нормална практика честата смяна на сексуалните партньори. Тези възгледи се споделят и от една четвърт от девойките.

Прави впечатление високата толерантност към проституцията. Приблизително всяка десета гимназистка не вижда нищо лошо в нея.

Като цяло сексът се обособява в отделна категория, която може да има, но може и да няма отношение към любовта. Естествено, тази засилена сексуална разкрепостеност поставя на дневен ред въпроса за сексуалната култура и просветеност на младите хора.

В същото време трябва да се отчете наличието на стремеж за обвързване на секса с любовта – за 61.8% от изследваните младежи до 18 годишна възраст тя е основата на сексуалните отношения.

Закрила на семейството, майчинството и децата

Стимулирането на раждаемостта е тясно свързано със семейната политика, със закрилата на семейството и децата, с трудовата реализация и майчинството.

През последните пет години са направени различни промени в нормативната база с цел засилване на мерките за закрила на семейството и децата. В момента нормативното осигуряване на политиката е изразено в действието на Закона за семейните помощи за децата (2002 г).

Действащата нормативна база не стимулира работодателите за:

- Осигуряване на заетост и доходи на млади хора, млади семейства и млади семейства с деца
- Полагане на грижи за децата на работещите
- Съдействие за изпълнение на националния план за действие срещу детския труд;
- Отделяне на средства за реализирането на социални програми, насочени към демографско развитие и др.

Все още не е постигнато необходимото равнище на взаимодействие между държавните институции, осигуряващи реализирането на семейна социална политика, и общините като орган на местната власт. Необходимостта от засилването на подобно

взаимодействие се налага от факта, че общините са по-близо до проблемите на хората и могат да повишат ефикасността на социалната дейност. Тя трябва да се насочи към адресати с най-голяма нужда, т.е. към рисковите семейства. Това не изключва използването на собствените ресурси на общините за закрила на младите семейства и децата.

Социалната практика у нас не използва изцяло заложените възможности на организациите с нестопанска цел да осигуряват услуги на рискови групи, да преодоляват тяхната изолираност и да повишават интеграцията им в обществото, да развиват социалното предприемачество и на тази основа да създават социална икономика. Наред с тази функция организациите с нестопанска цел, като структури на гражданското общество, следва да засилят контролната си функция върху държавните институции и общините.

Необходимо е стимулиране на формирането на семейство, раждането и отглеждането на деца по пътя на данъчните облекчения, в т.ч. и въвеждането на семейно данъчно облагане.

В помощ на демографската политика би била и по-гъвкава система на кредитиране - отпускане на облекчени кредити на новобрачни семейства. Облекчаване на строителството на жилища предимно за семействата с деца.

Закрилата на семейството и неговите членове трябва да се основава на стриктно спазване на нормите на брачното, семейното и майчинското право. Необходимо е да се направи повече за защита на децата извън брак.

Нужни са и промени във връзка с развитието на демографската политика - стимулиране на функциите на семейството като: осигуряване на помощи при сключване на брак, консултации на майките, специални грижи за защита на майчинството и помощи при рискови ситуации.

Пред семейната социална политика стои проблемът със социалната инфраструктура. В тази област реформите имат повече негативен, отколкото насърчителен характер. Броят на детските ясли в периода 1997-2003 г. намалява с повече от 8%, а броят на децата в тях - с около 10%. При детските градини намалението е съответно 8% и 9% за същия период.

Месечните помощи за деца като отношение към средната работна заплата за страната намаляват от 24% през 1991 г. на 11,6% през 2004 г. (за първите две деца) и от 14,5 до 5,8% за трето дете.

Позитивните промени, свързани с облекчаване отглеждането на деца чрез мрежата на детските заведения или други алтернативни форми, са незначителни. Направеното през 2004-2005 г. за стимулиране на демографското развитие е добро начало, което трябва да продължи, съчетано с решаването на очертаните проблеми.

С навлизането на жените в сферата на платения труд възникват проблеми със съчетаването на професионалната им реализация и майчинството. Тези проблеми се разрастват и задълбочават с нарастването на относителния дял на заетите жени.

През последните години се увеличи чувствително броят на заетите жени в сферата на услугите, където често работят повече от 8 часа на ден и повече от пет работни дни в седмицата.

Увеличи се броят на младите заети жени в сивата икономика, където продължителността на работния ден и седмица далеч надхвърлят законоустановените им размери, което води до още по-голямо увеличаване на тяхната заетост.

В отговор на тази ситуация във всички правно нормативни актове, свързани със социалното осигуряване и охраната на труда на жените, стои разбирането за необходимостта от съчетаването на майчинството с професионалната реализация на жената. То изисква не само наличието на нормативна база, но и наличие на съответни нагласи у мъжете и жените от една страна, и у работодателите от друга, за да се приложи. На практика обаче, разнопосочните интереси на страните пораждаат дисбаланс в трудовата реализация и майчинството на жените.

Ориентирането на бизнеса към ефективен труд и високи печалби мотивира работодателите да не наемат бременни и майки с малки деца или да ги освобождават от работа при настъпването на някои от тези обстоятелства. Представителни изследвания сочат, че икономическото състояние на младите хора е най-важният фактор при взимането на решение за раждане на дете, а трудовият им статус стои в основата на мотивацията за репродуктивното поведение.

Очерталото се противоречие при жените, избрали за модел съвместяването на майчинството с трудовата реализация, може да се преодолее в определена степен с по-широкото разпространение на такива форми на организация на труда като: непълно работно време, работа на половин длъжност, гъвкава заетост.

Работата в условия на гъвкаво работно време би повлияла в същата насока. Предмет на социална политика, насочена към преодоляване на противоречието между трудовата реализация и майчинството на жената, би трябвало да бъде дейността по организацията на специализирана система за професионално образование.

Ориентирането към подобна практика би изменило в положителна насока структурата на женската заетост, осъществявана при благоприятни условия на труд и режими на работа. Това би съхранило репродуктивните възможности на младите жени и здравето им като предпоставка за раждането и отглеждането на деца.

Положителен принос за ефективно съчетание на трудовата реализация и майчинството на жената имат програмите за професионална квалификация на майките след завръщане на работа. Поставеното начало в това отношение е насърчаващо. То разкрива наличието на неизползвани възможности на професионалния капацитет на майките, формирането на икономическа и социална сигурност, така необходима както за жената в работния екип, така и за климата в семейството, където растат и се възпитават децата.

Пълноценното използване на наличната социална инфраструктура и допълнително изграждане на нова, съответстваща на новите за нас форми на гледане, възпитание и обучение на деца извън държавните детски ясли, градини и училища, на свой ред

ще помогне за преодоляването на ролевия конфликт между трудовата реализация и майчинството. За съществуването на дисбаланс в трудовата реализация и майчинството определено значение има и достъпът на младите семейства до услугите на детските ясли и градини. В последните години цената и качеството на тези услуги се оказва проблем за много семейства.

Дисбалансът в трудовата реализация и майчинството се поддържа и от утвърдилото се от векове разделение на труда в семейството. По силата на тази традиция и днес жените с две деца отделят средно дневно около 4 часа за домакински труд. Влияние оказват следните фактори: 1) ниското равнище на осигуреност с битова техника; 2) неразвити битови услуги и сравнително ниските доходи на по-голяма част от младите семейства. Нископлатеният и неоценен труд, свързан с грижите за семейството и отглеждането на децата, разколебава част от жените да раждат. В тази връзка социалното законодателство следва да утвърждава нови ценности - не може да се говори за преодоляване на дисбаланса в трудовата реализация и майчинството на жените, без да се преразгледа и ролята на мъжа.

Равни възможности

Гарантирането на принципа на равенство между мъжете и жените включва не само равностойното участие на жените в обществения труд, но също така и пълноценното участие на мъжете в изпълнението на семейните и родителски задължения. Отглеждането и възпитанието на децата изисква равностойното участие и на двамата родители.

Въпреки паритета между жените и мъжете на всички нива на образованието (в отделни периоди дори броят на жените, завършили висше образование, превишава този на мъжете) шансовете им са далеч по-малки от тези на мъжете както при намирането на работа по специалността, така и при професионалната и кариерната им реализация.

Съществуват значими полови диспропорции в разделението на домашния труд. Жените са многократно по-натоварени от мъжете с домашна работа. Причини за това са невисоката степен на техническо оборудване на домакинствата, финансовата недостъпност на социално битовите услуги за голямата част от семействата и битувашите стереотипи за традиционното разделение на „женска” и „мъжка” работа.

Домашното насилие е друг сериозен проблем в българското общество, пораждащ и възпроизвеждащ определени проблеми в областта на равенството между жените и мъжете.

Феминизацията на бедността като глобален проблем също има своите български измерения – жените от малцинствата, самотните жени и майки, безработните, възрастните жени са сред рисковите групи за бедност.

Възрастова структура на населението и влиянието и върху пазара на труда

Като резултат от процеса на демографско остаряване на населението са настъпили сериозни изменения в разпределението във възрастовите групи: под-, в-, над-трудоспособна възраст. Тези процеси имат пряко отражение върху икономическата и социална сфера.

Делът на населението в трудоспособна възраст ще продължава да нараства до 2010 г., това се дължи на многобройните следвоенни поколения. През 2020 г. се очаква бърз спад на населението в трудоспособна възраст, тогава делът му ще бъде на равнището от 2002 г. Причината за това е изчерпване на поколенческия ефект. Коефициентът на възрастова зависимост (население на възраст под 15 години и над 65 към населението между 15 и 64 години) за 2004 г. е 44.9%. Това поколенческо отношение ще се влоши за по-малко от 20 години и се очаква в края на прогнозирания период да достигне до 67%.

Изключително неблагоприятна тенденция се очертава в изместването на коефициента на демографско заместване (отношение на населението на възраст 15-19 години към това на възраст 60-65 години), който характеризира възпроизводството на трудоспособното население. След 2006 г. се предвижда невъзможност да се осигури дори простото възпроизводство на трудоспособен потенциал, което ще даде неблагоприятно отражение върху икономическия растеж на страната. Това е особено остър проблем за българското село.

Влошаването на възрастовата структура на населението рефлектира върху: размера и качеството на трудовите ресурси; социално-осигурителната система; системата за социално подпомагане; здравеопазването.

Доходи и реализация

Въпреки средногодишния икономически растеж от около 5% в периода 1998-2004 г. и ограничаването на безработицата, равнището на доходите на населението изостава значително в сравнение със страните от ЕС.

Върху все още ниското равнище на доходите в страната, а оттам и върху демографското поведение, продължават да оказват съществено въздействие все още ограничените възможности за трудова реализация сред младите хора и ниското равнище на заплащане. Продължава да съществува т.нар. феномен „работещи бедни“ – България заема 43 място сред европейските страни по заплащане на труда.

Въпреки постигнатото ограничение на безработицата и трайната тенденция за разкриване на повече работни места, младите хора продължават да срещат трудности при намиране на първа работа след завършване на образование. Приблизително всеки пети на възраст 15 - 24 години е безработен през 2004 г.

При ограничените възможности за трудова реализация, съществена част от младите хора приемат работа в сивия сектор на икономиката, без осигуровки, при по-ниско заплащане или при неблагоприятни условия на труд. Въпреки непрекъснатото усъвършенстване и разширяване, активните програми и мерки на пазара на труда, те не обхващат в достатъчна степен младите генерации.

Като цяло, икономическият растеж започнал след 1997 г., все още не се е трансформирал напълно в растеж на заетостта. Доказателство са ниските стойности на коефициента на заетост в България – 52.5% през 2003 г., 55.8 % през 2005 г. за

лицата на възраст 15-64 години – за страните от ЕС този коефициент е средно 62.9%.

Образование

Образователната система е решаваща за постигане на качествени характеристики на човешкия капитал в съответствие с Лисабонската стратегия на ЕС за изграждане на икономика, основана на знанията.

В сравнение със страните членки на ЕС българското население има благоприятна образователна структура. По данни от преброяването през 2001 г., 11.6% са лицата у нас с висше образование като техният дял непрекъснато се повишава. 27.4% от българското население е с основно и по-ниско образование при 39% средно за страните в ЕС.

Въпреки задоволителното образователно равнище се наблюдава нарастване на неграмотността и увеличаване на дела на отпадащите от училище, особено в средното образование.

Особено тревожен е фактът, че тези тенденции са съсредоточени в нискодоходните и някои етнически групи на населението.

Изключително неблагоприятно въздействие върху бъдещото демографско развитие оказват и увеличаването на неграмотността и влошаването на образователната структура сред младите хора до 24 години. Всеки 5 от тях има по-ниско от средно образование.

Ниският образователен статус затруднява изграждането на механизми за самоконтрол и отговорност в репродуктивното поведение. Ниското образователно равнище и ниската сексуална култура са преки фактори, определящи негативните параметри на демографското състояние – занижено репродуктивно здраве, детска и майчинска смъртност, повишаване на абортите и др.

Миграционни процеси

Процесът на демократизация в България доведе до мащабни емиграционни вълни. Общо за целия период от 1989 г. до 2002 г. в резултат на външна миграция постоянното население на страната е намаляло с над 715 000 души.

Според изследване, проведено от НСИ в рамките на преброяването на населението, през 2001 г. близо половината от потенциалните емигранти са на възраст 20-35 години, а 75% са със средно и висше образование, т.е. страната напускат млади и образовани хора, в които държавата е инвестирала и които се адаптират по-бързо към изискванията на пазарната икономика.

Емиграцията има силен негативен ефект и върху възпроизводството на населението. Сериозен проблем е „износът” на жени във фертилна възраст, което намалява равнището на потенциалната бъдеща раждаемост за дълъг период от време.

Имиграцията в страната е все още в ограничен размер, но с тенденция към нарастване. Тенденциите са лица от по-слабо икономическо и социално развити страни да се заселват у нас.

При съпоставката на двата насрещни миграционни потока за периода 1989-2001 г. салдото на външната миграция на българското население е отрицателно и възлиза на около 670 000 души.

Очаква се увеличение на емиграцията непосредствено след приемането ни в ЕС, но общата тенденция е към стабилизация на емиграционния поток на около 6-8 000 души годишно.

ПРЕДПРИЕТИ ДЕЙСТВИЯ И РЕЗУЛТАТИ

Република България има натрупан опит в провеждането на демографска политика, в центъра на която са насърчаването на раждаемостта и подпомагане на жената в изпълнение на основната ѝ функция – майчинската, в съчетание с професионалната реализация. Семейната социална политика има определящо значение за демографското развитие на дадена страна.

За изпълнението на репродуктивната функция на семейството – раждането и отглеждането на деца и за осигуряването на тяхното качествено възпроизводство, семейната социална политика, очертана върху основата на общата социална политика в страната, задължително *трябва да акцентира върху* :

- Проблемите на заетостта
- Доходите, здравеопазването, образованието
- Жилищната осигуреност
- Стимулиране на социализиращите функции на семейството
- Семейното изравняване - изравняване на разликите в условията на живот на семействата без деца с тези, които сами отглеждат децата си

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПРОМЯНА

Приоритетите на демографската политика на България до 2020 година, свързани с развитието на младежките политики са:

- Забавяне на негативните демографски процеси и на намаляването на броя на населението
- Създаване на равни възможности за пълноценен репродуктивен живот на всички социални групи
- Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението

За реализирането на тези приоритети се предлагат следните политики и мерки:

- Финансови стимули за раждане на дете – особено на второ дете, както и средства за насърчаване на раждаемостта в рамките на двудетния семеен модел

- Да се стимулира раждането на деца в групата на заетите като се обвържат детските надбавки със заплатата и превръщане на майчинството в социално престижен статус
 - Развитие на мрежа за услуги – гледане и възпитание на децата до 6 години
 - Политика за жилищните условия и инфраструктурата на услугите и образованието
 - Достъп до здравни и образователни услуги
 - Повишаване заплащането на труда на младите
 - Гаранции за „първо работно място”
 - Намаляване на детската и майчина смъртност
 - Изготвяне на Национална политика по миграцията и създаване на предпоставки за обръщане на миграционния процес
 - Създаване на равни възможности за реализиране на желаното репродуктивно поведение и равен достъп до информация относно здравни, образователни и др. услуги.
 - Интеграция на уязвими групи за постигане на социална кохезия.
 - Политика на стимулиране на трудовата реализация по региони и в селата и постигане на по-равномерно териториално разпределение на населението, сближаване на социално-икономическите условия и качеството на живот между отделните райони, както и между града и селото
-

ГЛАВА II. ЗДРАВЕ, ЗДРАВЕН СТАТУС И ЗДРАВОСЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ НА МЛАДИТЕ ХОРА

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ЗДРАВЕН СТАТУС НА МЛАДИТЕ ХОРА

Репродуктивното здраве се определя от общото здравословно състояние на населението. В България са отчетени едни от най-високите стойности сред европейските страни по такива важни показатели като *детска смъртност* – 11.6% и *майчина смъртност* – 19.1% от раждалите жени .

Важна характеристика на здравния статус на населението дават показателите за честота и структурата на регистрираните заболявания. Общата заболеваемост продължава да се задържа на високи нива .

Рисковото сексуално поведение на младите хора се характеризира с отказ или ограничена употреба на презервативи и други контрацептивни средства. Това е причината за увеличаване на броя на абортите по желание във фертилна възраст и разпространение на полово предавани инфекции.

Изследването за употреба на наркотици и толерантността към тях е проведено в рамките на групата на учениците в средния курс на образование 15-18 г. Данните са повод за сериозен размисъл. В 100 % от изследваните класове младежите декларират, че имат съученици, които използват наркотици (средно по пет човека в клас). Самите те посочват, че около 27 % от съучениците им използват наркотици. Разбира се, тук става дума основно за “трева” (всеки трети е пробвал), но и данните за твърдите наркотици са тревожни.

Над 4 % от учениците заявяват, че са пробвали твърди наркотици. Според преценката на учениците 5 % от съучениците им вече са наркозависими. В 36% от изследваните паралелки се заявява наличието на поне един зависим от твърди наркотици ученик, като средно в паралелка се посочват по двама зависими ученика.

Дори да приемем, че в случая става дума за младежко преувеличение, самият факт за наличието му говори вече за толерантност и престижност на употребата на твърда дрога. Ако приемем, че получаваните от нас данни са три пъти завишени, това прави около 4 000 наркозависими само в горния курс на образователната система.

Двама от всеки сто младежи. Тези данни частично се потвърждават и от резултатите от национално представителни изследвания с възрастни, които имат деца до 16 г. – 1 % от родителите заявяват, че знаят, че децата им взимат наркотици или други упойващи вещества, а 4 %, казват че не знаят дали го правят (категорично заявяват, че децата им не се дрогират 95 % от родителите).

Същевременно изследването регистрира много висока толерантност към наркотиците. Така например, 38 % смятат, че няма нищо лошо ако се пуши “трева”, като 4 % са на

мнение, че дори и да пушиш много, не вреди. 17 % от младите са убедени, че ако само от време на време се използват наркотици, няма опасност от пристрастяване, зависимост (всъщност едва 67 % от изследваните са категорични, че има опасност).

От изследваните близо една трета декларират, че имат съученици, които употребяват наркотици (средно са посочени по 5 човека).

В този случай до голяма степен става въпрос за интерпретация на “наркотици” – доколко “тревата” се включва или изключва от тази категория. Става дума и за интерпретация на термина “употребяват” – пробвали, пушат от време на време или употребяват системно.

Като “употребяващи” младежите са посочили 27 % от съучениците си, което кореспондира и с данните за “пробвали” – 33 %. Допуска се, че става дума за 15 % млади хора, които с различна честота, но относително системно употребяват упойващи вещества. Разбира се, в случая става дума основно за “трева”.

Тревога буди и криминогенната среда, в която са потопени учениците. Така например, всеки втори от тях знае къде може да се купят наркотици, а всеки трети - къде се купуват и залагат крадени вещи.

Трудно може да се каже, доколко и каква е връзката на употребата на леки наркотици и употребата на алкохол, тютюнопушенето и преминаването към по-твърда дрога. Дали става дума за поредица от стъпки (като “тревата” е една от тях) или става дума за съпътстващи явления изграждащи “стил на живот”.

Във всеки случай употребата на “трева” е много силен индикатор за криминална застрашеност на младите хора.

ПРЕДПРИЕТИ ДЕЙСТВИЯ И РЕЗУЛТАТИ

Провежданата политика на държавата до 1989г. е променена през 1990 г., когато се приема нов либерален закон за абортите. Започва здравно-образователна политика относно: употребата на контрацептиви, заплахата от СПИН и сексуално възпитание.

При употреба и злоупотреба с алкохол, тютюневи изделия и психоактивни вещества се наблюдава тенденция за повишаване както на броя на хората, употребяващи веществата, така и на количествата на потребление.

Тук интервенцията върху младите хора се налага в две посоки :

- Превенция на употребата чрез информация и програми за ограничаване на рисковото поведение
- Овладяване на здравния риск и последиците от употреба и злоупотреба (рехабилитационни програми)

Дейностите на Министерство на здравеопазването през 2005 година са насочени и към намаляване на здравните щети, причинени на лицата от злоупотреба с психоактивни вещества изпълнението на:

- Националната програма за изпълнение на Плана за действие по Националната стратегия за борба с наркотиците 2003 – 2008

- Националната програма за превенция, лечение и рехабилитация на наркоманиите в България 2001 – 2005 г.
- Национална програма за развитие на лечебна система от метадонери поддържащи програми в Република България 2006-2008
- Програма ”Превенция и контрол на HIV/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд на ООН
- Националната програма за профилактика на наследствените болести, предразположения и вродените аномалии за периода 2000 – 2005
- Националната програма за профилактика и контрол на СПИН и полово предавани болести 2001-2007

Основен проблем, който се наблюдава сред младите хора, е и липсата на адекватно отношение към собственото здраве (профилактика и навременна здравна интервенция), както и недостатъчна информация за правата им като здравноосигурени граждани и достъпът им до здравни грижи.

Наблюдава се сериозен дял на млади хора, които нямат здравни осигуровки и са лишени от права за ползване на тези услуги. Това са предимно безработните младежи или работещи без трудови договори (некоректни работодатели). Не е малък и дялът на продължително пребиваващите зад граница млади хора, които са с невъзстановени здравни права и също остават извън здравната система.

Хроничните заболявания са друг проблем, който оказва сериозно влияние върху здравния статус на младите хора и дава отражение върху трудоспособността им и възможностите за активна трудова реализация.

Голям е дялът на сърдечносъдовите и белодробните заболявания, диабета и злокачествените новообразувания, като за тяхното възникване се определя нездравословния начин на живот – тютюнопушене, лошо хранене, ниска физическа активност, професионална вредност и други фактори на околната среда, както и фамилна обремененост или предразположения към различни заболявания.

Сериозен проблем е и ненавременното търсене на здравна помощ, както и несериозното отношение към лечебния процес, самолечение или отказ от лечение поради липса на средства (безработни млади хора, с ниски доходи или с ниска здравна култура).

Основата на влошения здравен статус на младите хора трябва да се търси във възрастта до 18 години. Съществено влияние върху него оказва семейната среда със своите хранителни навици и поведенчески модели (нездравословно хранене, тютюнопушене, употреба на алкохол и други), липсата на информираност, свързана със здравето и рисковете за него, липсата на здравно образование в българското училище.

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПРОМЯНА

Анализът на здравната култура на младите хора отчита липса на достатъчна информация за рисковете от нездравословния начин на живот, слабо познаване на правата им на здравно осигурени лица, както и ползването на здравни услуги.

Характерно за тази възрастова група е неосъзнаване на опасното влияние на рисковото поведение върху здравето и трудоспособността им.

Употребата и злоупотребата с психоактивни вещества е един от най-важните проблеми на младежта. Все по-належаща е нуждата от разработване на ефективна система за лечение и адаптация на наркозависимите.

В областта на зависимостите е необходима финансово обезпечена държавна политика, която да синхронизира усилията на всички институции и граждански организации .

Необходимо е да се разграничи законодателно (и като санкции) разпространението и употребата на легални и нелегални психоактивни вещества.

Специфичен проблем е отношението на обществото към пласъорите на наркотици. Към настоящия момент той е приоритет предимно на неправителствения сектор.

Във връзка с това се налага разработването на система от мерки на държавно ниво, които да включват:

- Организиране на национални кампании за запознаване на младите хора за възможностите за достъп до здравни услуги
- Развитие на здравното образование в училище
- Провеждане на системни проучвания и мониторинг на здравното състояние на младите хора
- Национална кампания за здравословно хранене
- Масов спорт
- Разработване на система за връзка между наказателните заведения и системата за лечение на наркозависимите
- Създаване на ефективна връзка между учителите и родителите (електронна поща) за ранно известяване и предупреждение (отсъствия, съмнения за употреба на дрога, нетипично поведение)
- Системен полицейски контрол над естествените места на струпване на млади хора – училища, младежки дискотеки и заведения, където най-често са атакувани от наркоразпространителите

ГЛАВА III. ОБРАЗОВАНИЕ И ОБРАЗОВАТЕЛНО РАВНИЩЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА

Образованието функционира в условията на перманентен финансов дефицит, който е породен от сравнително ниския относителен дял на средствата, отделяни за него. По данни от многоцелевото наблюдение на домакинствата, бедността е основна причина за незапочване на училище и за отпадане на децата от училище.

Осигуряването на финансова подкрепа на семействата за образованието на децата е елемент от по-общия проблем за цялостната финансова осигуреност на образованието.

Практиката на ЕС сочи, че са необходими повече средства за формирането на качеството на образованието, за съжаление през 2003 г. са заделени 3.9% от БВП, а през 2004 г. – 4.1%.

Стратификационното деление в българското общество влияе върху образователното равнище и възможности на българските младежи. В категорията „бедни“ попадат 7.4% от младите хора. В групата „материално притеснени“ са 12.2% от младите. Тези 20% от младите хора (всеки пети млад човек) са практически изолирани от общата образователна тенденция и са ограничени в своята реализация от възможността за овладяване на компютърни и езикови умения. Достъпът до средното образование също е изключително тясно обвързан с материалните възможности на родителите.

В националното представително изследване за 2005 г. процентът на неграмотните млади българи, според различната им етническа принадлежност показва, че при младежите от български и турски етнически произход този процент намалява в сравнение с възрастната генерация..

При младежите от ромски етнически произход (18-35 г.) неграмотността остава много висока. От тях да четат свободно на български не могат – 60%, а напълно неграмотните са 16 %. При младите хора от турски етнически произход 14% имат проблеми с българския език, напълно неграмотните са 4%.

На пръв поглед данните показват положителна тенденция. Расте образователното ниво на младата генерация. Все повече млади хора имат достъп и овладяват основните кодовете на модерния свят – чужд език и компютър.

При детайлния анализ на процеса се установява, че само определени хора имат достъп до модерно образование, докато други отпадат от този процес.

По-долу можем да видим и какво образование получават младите хора в различните *стратификационни категории*. *

* Дефинирането на отделните сертификационни категории се прави на база реално потребление, не на база деклариран доход. Потреблението се отчита, чрез две „потребителски кошници“ - първата включва стоки и услуги за ежедневието, а втората стоки и услуги с дълготрайна употреба в т. ч и почивки.

ДОСТЪП ДО УЧЕБНИЦИ И УЧЕБНИ ПОМАГАЛА НА УЧЕНИЦИТЕ В РАЗЛИЧНИТЕ СТРАТИФИКАЦИОННИ ГРУПИ

% в различните стратификационни групи

	ИМАТ ВСИЧКИ НЕОБХОДИМИ УЧЕБНИЦИ (ПОВЕЧЕТО ОТ ТЯХ)	НЯМАТ ВСИЧКИ НЕОБХОДИМИ УЧЕБНИЦИ (ПО-МАЛКО ОТ ПОЛОВИНАТА)
МАТЕРИАЛНО ПРИТЕСНЕНИ*	20%	80%
ДОБРЕ	49%	51%
ЗАМОЖНИ	72%	28%
БОГАТИ	81%	19%
СРЕДНО ЗА ВСИЧКИ УЧЕНИЦИ	70%	30%

Тенденцията е младите хора от бедни семейства да отпаднат от средното образование. Тези, които все пак продължават, учат при много по-лоши условия, което превръща тяхното образование във формално (без учебници, без компютър, без езикова квалификация). Проблемът засяга между 20-25% от младите хора.

Изследването показва, че 16 % от всички деца в ученическа възраст ходят или са ходили на допълнителни курсове по учебните дисциплини. При учениците от средния курс на образование този процент вече достига до 62 %. На практика така се поставя още една имуществена бариера за достъпа до качествено образование.

Образователно равнище и образователна система

Наблюдава се следният парадокс – стремеж към високо образование (в страната никога не е имало толкова университети и толкова много студенти) и в същото време наличието на контингент от неграмотни и малограмотни млади хора.

Едновременно с неграмотността се появява и група от квалифицирани млади хора, които получават образование в елитни частни училища и университети в страната и чужбина.

Част от младите българи, благодарение на новите технологии и липсата на идеологически бариери, имат пълен досег до световната образователна култура. Това им позволява след завършването на средното си образование да търсят вариант за продължение на образованието си в чужбина.

Социологическите проучвания показват промяна на отношението към образованието. Тези нагласи се оформят в пет направления:

- Образованието повишава своето общо ценностно значение за младите хора и техните родители
- Стремежът към високо образование е мотивиран от желанието за увеличаване на шансовете за по-доходна работа и престижна професия
- Стойността на образованието все повече се измерва не само с формалната диплома, а и с овладяването на чужд език, компютърни технологии, неформално образование за придобиване на допълнителни знания и умения за живот
- Определено демотивиращо въздействие оказват младежката безработица и просперитетът на хора без нужното образование

- Пазарната икономика се намесва в образователния процес по различни начини – от осигуряването на частни уроци и специална подготовка до купуването на изпити и дипломи

ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО И ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА

Основните политики, заложи в Програмата на правителството, имат за цел да осигурят качествено образование през целия живот, съобразено с нарастващите нужди на бизнеса от висококвалифицирани специалисти. Необходимо е и модернизиране на висшето образование, което да осигури мобилност на младите хора на пазара на труда, изграждане на национална научна политика за запазване на традициите в българската образователна система и създаване на условия и възможности за новаторски постижения.

На базата на извършеното изследване и актуалното състояние на образователния статус на младите хора, следва да се разработят и приложат конкретните политики, насочени към:

- Повишаване на общото образователно равнище като стратегическа цел на образователната система в България;
- Създаване на условия за изграждане на трайни навици за учене през целия живот;
- Осигуряване на максимално добри условия за непрекъснато професионално обучение и развиване на системата за квалификация, преквалификация и продължаващо обучение;
- Създаване на условия за сближаване на образователните модели на жителите на големите градове и на живеещите в малките селища и особено в изостаналите селски райони чрез уеднаквяване на образователните стандарти с европейските изисквания.

Оптимизиране на политиката в тази област чрез следните мерки:

- Оптимизиране на нормативната база и институционалната политика за създаване на възможности за финансиране на българската образователна система чрез европейските фондове
- Създаване на специална програма за преодоляване на неграмотността, в това число и „технологичната неграмотност“
- Популяризиране на единна система за електронно представяне на учебните заведения, образователните им степени и проследяване движението на учениците в съответното училище (създаване на интернет страници и база данни за средните и висшите училища)
- Включване на бизнеса при определяне на държавната поръчка във висшите училища и въвеждане на адекватни специалности с оглед потребностите на пазара на труда
- Нормативно гарантиране и стимулиране на непрекъснатото професионално обучение и преквалификация, както и стимулиране на неформалното образование като възможност за учене през целия живот
- Стимулиране активността на учениците и студентите за придобиване на образователна степен, съответстваща на личната мотивация, възможности и

интереси чрез участие в ежегодни национални конкурси

- Планиране на средства от държавния бюджет и организиране на дарителски акции за осигуряване на учебни помагала за многократна употреба, както и за възстановяване и обогатяване на училищните библиотеки

ГЛАВА IV. ЗАЕТОСТ И ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И СЪСТОЯНИЕ НА ЗАЕТОСТТА И ПРОФЕСИОНАЛНАТА РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИ МЛАДИТЕ

Анализът на данните от проучването на агенция “Медиана” относно състоянието на областта заетост и професионална реализация показва “израстването” и стремежа към самостоятелност при младите хора. От всички изследвани на възраст между 15 и 18 години само 30 % не са работили за пари – било то през лятото, или като помощници на своите родители. (6 % работят редовно за пари – всяка седмица).

ШАНСОВЕ ЗА ТРУДОВА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА ДО 35 ГОДИНИ

% от младите хора до 35 години

	ОТ ТЯХ БЕЗРАБОТНИ
С ПО-НИСКО ОТ ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ	60.0
С ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ	53.3
СЪС СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	18.2
С ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ	5.6

КОМПЮТЪРЪТ И ЕЗИКОВИТЕ УМЕНИЯ КАТО ФАКТОР ЗА ТРУДОВА РЕАЛИЗАЦИЯ

	ОТ ТЯХ БЕЗРАБОТНИ
МЛАДИ ХОРА САМО СЪС СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	18.2%
СЪС СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ И КОМПЮТЪРНИ УМЕНИЯ	15.8%
СЪС СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ, КОМПЮТЪР И ЗАПАДЕН ЕЗИК	13.8%

При изследването на шанса на един млад човек със средно образование, компютърна грамотност и владене на западен език да остане без работа се оказва, че този процес продължава само няколко месеца. Докато младежите се подготвят за кандидатстване за ВУЗ в страната или чужбина. Това показва, че дори тази безработица (13.8 %) е “фалшива”.

ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА БЕЗРАБОТИЦАТА СРЕД МЛАДИТЕ ДО 35 ГОДИНИ

	% СРЕД МЛАДИТЕ БЕЗРАБОТНИ ДО 35 Г	% СРЕД БЕЗРАБОТНИТЕ ХОРА 36-55 Г.
С ОСНОВНО И ПО-НИСКО ОБРАЗОВАНИЕ	45.9	46.8
СЪС СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	48.1	52.7
С ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ	6.0	1.4

БЕЗРАБОТИЦАТА В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ

% в различните възрастови групи

	18-35 годишни	36-55 годишни
БЕЗРАБОТНИ	17.8%	21.1%

Към момента проблемът „младежка безработица” е силно преувеличен. Трудовият пазар поема все повече млади хора - с образование, компютърни умения и езикова квалификация.

Проблем съществува основно за близо 20% млади хора, които не могат да получат образование, компютърна и езикова квалификация. Те оформят групата на трайните аутсайдери. Това са младежи, които никога не са започвали работа или такива, които са трайно безработни.

МИНИМАЛНА И РЕАЛНА ЦЕНА НА СТОКАТА РАБОТНА СИЛА В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ

	18-35 години	36-50 години	Над 50 години	Сондаж сред 457 ученика 15-18г.
МИНИМАЛНА ЗАПЛАТА, ПОД КОЯТО НЕ БИ СЕ ХВАНАЛ НА РАБОТА*	326.75	316.04	304.53	336.0
ЗАПЛАТА, КОЯТО ЩЕ ГО СТИМУЛИРА ДА РАБОТИ И ДА СИ ПАЗИ РАБОТНОТО МЯСТО*	665.99	650.33	596.57	
<i>*Стойностите са в средно лева за всяка възрастова група</i>				

Очакванията на младите хора относно стойността на труда им са видимо по-големи в сравнение с останалите възрастови групи. Това е отражение на повишеното търсене на пазара на труда.

Проблемът “младежка” безработица”, разглеждан като проблем на младежта изобщо, е заменен от проблема за трайната безработица и маргинализация на определен слой от младата генерация.

БЕЗРАБОТИЦА СРЕД РАЗЛИЧНИТЕ ЕТНИЧЕСКИ ГРУПИ (18-35 г.)

% в различните възрастови групи

МЛАДЕЖИ С	български етнически произход	турски етнически произход	ромски етнически произход
БЕЗРАБОТНИ	14.3%	36.1%	62.7%

Едва 8 % от учениците в средния курс на образователната система имат сериозни притеснения, че ще останат без работа. 80 % от тях са убедени, че ще намерят работа, дори ако временно имат проблеми.

Проблемът с “младежката безработица” е силно етнически оцветен. Особено тежко е положението при младежите от ромски етнически произход – факт, който не е изненада на фона на регистрираното образователно ниво (90 % от тях са с основно и без образование).

Данните показват, че 77,6 % от работодателите отказват да наемат роми в строителство и земеделието, както и за други нискоквалифицирани дейности. Младежите от ромски произход са посрещани изначално негативно или с голяма доза подозрение.

На практика се образува един порочен кръг – младите хора от ромски етнически произход нямат образование и квалификация, обществото по принцип се отнася силно резервирано към тях.

Липсата на квалификация е аргумент и причина, за да не получат работа. Младежите от ромски произход търсят алтернатива в “сивия сектор” или в социалните помощи. По този начин негативизмът към тях расте, а с това намаляват и шансовете им за трудова интеграция. Заедно с това нараства и етническото напрежение (виж етническа толерантност).

Трудовата заетост е една от най-важните предпоставки за реализация на младите хора, за тяхната квалификация и преквалификация.

Данните от проведеното социологическо изследване показват, че основните ограничения пред постигането на по-пълна и качествена заетост на младежите са свързани с:

- Преждевременно напускане на системата на образованието;
- Разминаване между търсенето на работна сила с определена квалификация и придобитите от младежите вид и степен на образование и професионална квалификация;
- Липса на професионален опит;
- Недостатъчна обвързаност на бизнеса със системата за професионално образование и обучение на младите хора;
- Ограничени знания за стартиране на собствен бизнес;
- Недостатъчна мотивация на младите хора поради риск от нестабилност на работното място (липса на социална сигурност). Младежите нямат формирано активно отношение към реализацията си (необходимост от консултация за професионална ориентация);

ПРЕДПРИЕТИ ДЕЙСТВИЯ И РЕЗУЛТАТИ

Политиката по отношение на младите хора на пазара на труда в България се осъществява в изпълнение на:

- Програмата на правителството

- Препоръките от Съвместния доклад за оценка на приоритетите в политиката по заетостта на България (JAP)
- Националната Стратегия по заетостта
- Националният план за действие по заетостта, приет с Решение № 91 на Министерски съвет от 14.02.2005 г., в който са включени проекти и програми за заетост, финансирани със средства за активна политика на МТСП и проекти и програми за заетост с финансиране от други източници
- Заключениета от София, приети на Втората министерска конференция по заетостта в Югоизточна Европа, октомври 2005 г.

Анализът на данните за регистрираната безработица в страната през 2005 г. в сравнение със същия период на предходната година показва тенденция за намаление на броя на безработните младежи до 29 г., като дялът им от общия брой на безработните е 25.3%.

Неблагоприятната образователно-квалификационна структура на безработните до 29 г. има изключително негативен дългосрочен ефект върху заетостта им. От безработните младежи до 29 г. с основно и по-ниско образование са 65.6%, а без професионална квалификация - 73.8% .

Ключов елемент в политиката по заетостта са действията, проектите и програмите в подкрепа на успешната трудова реализация на младите хора в България.

В дългосрочен аспект те имат за цел да ограничат негативните демографски тенденции и миграционните процеси чрез подкрепа в кариерното развитие на младежите и прехода им от училище към работа. Безработните младежи до 29-годишна възраст са една от целевите групи, към които приоритетно е насочена активната политика на пазара на труда.

Подкрепата за успешната трудова реализация на младежите се осъществява в следните направления:

Повишаване на пригодността за заетост

Необходимо е осигуряването на съответствие между професионалното образование и обучение и потребностите на пазара на труда. Квалификацията, съответстваща на потребностите на икономиката, е ключов фактор за реализация на пазара на труда и условие за увеличаване продуктивността и качеството на работата.

Програмите и проектите за професионално обучение съдържат и модул за стажуване, чрез който младежите придобиват конкретни знания и умения в реални условия.

Разкриване на нови работни места и запазване на съществуващите

Заетостта е най-ефективният начин за осигуряване на доходи и реализиране на личностния потенциал. Младежите на възраст до 29 години са една от групите, която изпитва най-големи трудности при намирането на работа заради липсата на трудов опит. За активното им включване в пазара на труда държавата осигурява средства за разкриване на нови работни места чрез субсидиране на заетостта или на осигурителните вноски.

Насърчаване на предприемачеството

Развитието на възможностите на частния сектор да генерира работни места се подкрепя чрез специализирани програми и мерки за насърчаване на предприемачеството сред безработните младежи.

Заетост за социална интеграция

Заетостта, осигурявана по това направление, е насочена към безработните младежи с увреждания. Те имат слаба перспектива за устройване на работа на първичния пазар на труда. Субсидираната заетост в този случай е етап на преход от социални помощи към заетост на първичния пазар на труда.

Заетостта на младите хора на пазара на труда през 2005 г. се подпомагаше чрез включване в различни програми и проекти. За предотвратяване на деквалификацията на безработните младежи с висше образование и като превенция срещу „изтичането на мозъци” се реализира **Национална програма „Старт на кариерата”**.

Основната цел е увеличаване на заетостта на младите хора чрез повишаване на пригодността им за заетост. В целевата група са включени безработни младежи до 29 години, регистрирани в дирекциите “Бюро по труда” без трудов стаж по специалността, завършили висше образование през предходната или текущата година.

През 2005 г. трудовото възнаграждение на младежите е повишено на 250 лв., а срокът на наемане е увеличен на 9 месеца.

През 2005 г. за реализация на Програмата ”Старт на кариерата” са изразходвани средства в размер на 1 452 198 лв., като в заетост са включени 618 лица.

През 2005 г. продължи реализацията на **Националната програма „Компютърно обучение на младежи”**. Тя подпомага достъпа на младите хора до информационни и комуникационни технологии чрез придобиване на знания и умения за тяхното използване.

В програмата участват безработни младежи до 29-годишна възраст с висше и средно образование. През 2005 г. програмата се реализира на територията на цялата страна и обхватът на обучаващите организации бе разширен.

Достъп до програмата получиха и центрове за професионално обучение, лицензирани в съответствие с действащата нормативна уредба, както и професионални училища, професионални гимназии, професионални колежи и висши училища.

След завършване на обучението 10% от курсистите, показали добри резултати, получиха възможност да стажуват при работодатели за срок до 6 месеца.

През 2005 г. дейностите по Програмата са финансирани със средства от държавния бюджет в **размер на 1 415 292 лв.** Обучени са 1947 младежи, а в стажове са включени 399.

Продължи реализацията и на **проект “Интеграция на младежите, напускащи социалните домове” (CLIP)**, който цели ускорена, целенасочена и ефективна професионална реализация и интегриране в обществото на младежите от 4 дома за

отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителски грижи. Работодателите получават предвидените в Закона за насърчаване по заетостта преференции според мярката, по която са наети безработните лица. За 2005г. от бюджета за активна политика по проекта са изразходвани близо 4 000 лв. за осигуряване на заетост на 16 лица.

През 2005 г. приключи действието на **Националната програма за социална интеграция и професионална реализация на младежите – възпитаници на домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа.**

Целта на Програмата бе да съдейства за ефективна професионална реализация на младежите от домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа. По програмата през 2005 г. бе осигурена заетост на 8 младежи по мерките, регламентирани в Закона за насърчаване на заетостта, като размерът на изразходваните средства е 15 840 лв.

През 2005 г. се реализира и **Проект за младежи, напуснали училище.** Целта му е да се създадат условия за социална адаптация и да се повиши пригодността за заетост на безработните младежи, отпаднали от училищното образование.

В проекта участват младежи над 16-годишна възраст, регистрирани като безработни лица, които са завършили основно образование, но не са продължили образованието си или са отпаднали от училище, без да придобият степен на професионална квалификация.

Включват се и младежи над 16-годишна възраст, регистрирани като безработни лица, които не са завършили основно образование, включително и малограмотни. През 2005 г. в обучение по проекта са включени 293 младежи и са изразходване средства в размер на 154 773 лв.

Реализацията на проекта подпомогна младите хора да придобият знания и умения за упражняването на определени професии и повиши шансовете им за успешна трудова реализация.

От 2002 г. в цялата страна се прилага проект **“Гаранционен фонд за микрокредитиране”**, който цели създаване на нови работни места чрез облекчаване на достъпа на малките, новоучредени предприятия и на физическите лица до свободни финансови ресурси, необходими за развитие и разширяване на дейността им.

През изминалата година в него са включени 109 лица на възраст до 29 г., а 47 са одобрени за кредитиране по проекта.

За да се адаптират към професионалните изисквания на работодателите през 2005 г., 16 620 младежи на възраст до 29 години са се включили в професионално обучение за подобряване на техните компетенции и умения.

За младите хора са изработени и се прилагат редица **насърчителни мерки.** Държавата стимулира наемането на работата и повишаване на професионалните умения като осигурява средства за: трудови възнаграждения, дължимите осигурителни вноски за сметка на работодателите, средства за обучение за придобиване на професионална квалификация, мотивационно обучение и ограмотяване.

Потенциалът на младежите се развива чрез предоставяне на информация, достъп до заетост и услуги за започване на собствен бизнес.

В **Закона за насърчаване на заетостта** са регламентирани разпоредби, които стимулират работодателите да наемат безработни лица на възраст до 29 години.

В помощ на професионалната реализация на младежите държавата предоставя средства на работодателите за осигурителните вноски за период не по-дълъг от една година.

В изпълнение на тази мярка (чл. 36, ал. 1* от ЗНЗ) работодателите разкриват и съхраняват работни места за период не по-кратък от две години, на които наемат безработни младежи. По тази мярка през 2005 г. в заетост са включени 4 290 лица, а изразходваните средства са в размер на 1 385 696 лв. -

Голяма част от младите хора срещат трудности на пазара на труда, тъй като не са имали възможност да придобият конкретни професионални умения в практиката. Държавата насърчава работодателите да разкриват работни места за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или стажуване за младежи без работа.

Съгласно разпоредбата на чл. 41 от Закона за насърчаване на заетостта се осигурява заетост за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или стажуване на безработни лица до 29-годишна възраст за срок до 6 месеца. През 2005 г. чрез прилагане на насърчителната мярка в заетост са включени 7 839 лица, обучени са 222 лица. Изразходваните средства от държавния бюджет по тази мярка са 4 820 725 лв.

За да се разкрият и съхранят за период не по-кратък от две години работни места, на които да се наемат безработни младежи с трайни увреждания и младежи от социални заведения, от бюджета за активна политика на работодателите се предоставят субсидии за трудово възнаграждение и дължимите плащания по трудовото и осигурително законодателство за период не по-дълъг от 12 месеца (чл.36, ал.2). През 2005 г. по мярката са работили 338 лица средно на месец, а изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 371 094 лв.

През 2005 г. по Програма **ФАР** се реализираха следните проекти в подкрепа на младежката заетост:

Проект ВГ 0202.01 “Насърчаване на заетостта сред младежите” - програма ФАР 2002

Проектът има за цел да интегрира младите хора на пазара на труда. С дейностите, които се осъществяват, се цели осигуряване на по-добри възможности за заетост и развитие в кариерата на безработни младежи на възраст между 18 и 29 години.

Проектът се състои от две основни мерки: укрепване на капацитета и сътрудничество на местно равнище и инициативи за младежка заетост.

Подпомага се и развитието на самостоятелната заетост сред младите хора. Дава се шанс на младежи с висше образование за дейности по устройване на работа за определен

* През 2005г. насърчителната мярка по чл. 36, ал. 1 от ЗНЗ обхващаше и военноинвалидите. След промени в ЗНЗ, приети от НС през февруари 2006г. Насърчителната мярка за военноинвалидите се заличава в чл. 36, ал.1 и се прилага като част от чл. 36, ал.2 от ЗНЗ

период от време, както в България, така и в чужбина, с цел да се улесни адаптирането им на пазара на труда.

Схема за безвъзмездна помощ „Укрепване на капацитета и сътрудничество на местно равнище”

Сключени са 114 договора по проекта на стойност 3 317 194 евро. Изразходваните средства през 2005 г. са на стойност над 2, 6 млн. евро.

Очакват се следните резултати :

- 2190 младежи на възраст от 18 до 29 години да участват в местните инициативи за заетост;
- 962 младежи да преминават обучителни курсове;

Постигнати резултати през 2005 г.:

- 2035 младежи са включени в програмата
- 748 младежи са преминали курсове на обучение
- създадени са 8 нови организации

Схема за безвъзмездна помощ „Инициативи за младежка заетост”

Договорени са 104 проекта на стойност 3 937 098.42 евро. Изразходваните средства през 2005 г. са на стойност 2 702 043 евро.

Постигнати резултати през 2005 година по петте компоненти на проекта - стажуване, професионално обучение, субсидирана заетост, самостоятелна заетост, устройване на работа в страната и чужбина :

- 537 младежи на възраст от 18 до 24 години със средно образование, но без професионална квалификация и стаж, са участвали в 6-месечни програми за стажуване. Този резултат надвишава с почти 100 младежи планираните резултати.
- 1 402 младежи на възраст от 18 до 24 години с основно образование са участвали в курсове за професионална квалификация - 140 от тях са назначени на безсрочен трудов договор
- 364 младежи на възраст от 19 до 24 години с професионална квалификация, но без стаж, са участвали в 6-месечна субсидирана заетост
- 536 младежи на възраст от 24 до 29 години са обучени в предприемачество
- 33 младежи с висше образование, но без трудов опит, са били на тримесечен стаж в чуждестранни фирми и организации
- 43 безработни младежи с висше образование, но без трудов опит, са наети на постоянен трудов договор
- 322 младежи с висше образование без трудов опит са били на двумесечен стаж в български фирми и организации

BG 0202.03 “Учене през целия живот и професионално образование и обучение” - програма ФАР 2002

Проектът цели да подобри адаптивността и конкурентоспособността на работната сила в съответствие с динамиката на пазара на труда. Прилага се системата Учене през целия живот (УЦЖ). Целта е се да подпомогнат реформите в професионалното образование и обучение и да се осигури качествено професионално образование и обучение в съответствие с изискванията на пазара на труда.

Целевата група на проекта включва ученици редовно обучение и заети младежи на възраст от 16 до 29 г., които се нуждаят от повишаване на квалификацията. В нея влизат лица от малцинствата, лица с увреждания, отпаднали от училище и безработни младежи на възраст 16-18 г.

През изминалата 2005 г. са реализирани договори за обновяване на 10 училища за професионално образование и обучение чрез извършване на строително-ремонтни работи.

Целта е да се улесни преходът от училище към работа и прилагането на системата за учене през целия живот (УЦЖ). Ремонтът включва обновяване на училищните сгради и общезития, както и съответните системи - електро, отоплителни, пожарогасителни, ВиК и др.

За избраните 10 училища, плюс още едно училище (общо 11), е доставено съвременно оборудване за професионално обучение чрез изпълнението на сключени през 2004 г. договори за доставки.

Към месец февруари 2006г. различни обучителни курсове са преминали 2 471 души от предварително планираните 3111 (в това число лица от 14 до 18 г.; от 18 до 35г. и лица над 35 г.).

Обучените учители и преподаватели от целевата група на проекта косвено ще допринесат за увеличаване на трудовата квалификацията на младите хора.

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПРОМЯНА

Като един от основните инструменти за реализиране на политики за заетост е разработването на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. Това е документът, който определя рамката за усвояване на финансовите средства от Структурните фондове за програмния период 2007 – 2013 г.

През 2006 г. ще продължи прилагането на политика за осигуряването на достъп на младежите до трудовия пазар, за насърчаване на кариерното им развитие и повишаване на пригодността им за заетост.

В изпълнение на управленската Програма на правителството на европейската интеграция, икономическия растеж и социалната отговорност усилията ще бъдат насочени към развитие на младежкия потенциал чрез:

- Предоставяне на информация и на възможности за повишаване на квалификацията
- Придобиване на трудов опит
- Достъп до заетост за започване на собствен бизнес

За преодоляване на проблемите в областта на младежката заетост следва да се приложат поредица от мерки, акцентирани върху:

- Стимулиране на връзката между учебните заведения и бизнеса и продължаващото през целия живот обучение

- Улесняване на прехода от училището към работното място
- Насърчаване на младежката заетост и предприемачество за младите хора
- Насърчаване на мобилността и адаптивността на младежката работна сила
- Провеждане на активна социална политика за преодоляване на негативните демографски тенденции

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И СЪСТОЯНИЕ

Свободното време е един от основните ресурси за формиране и изява на младата личност. С разработването на политики за пълноценното му използване са ангажирани различни държавни институции:

- Държавна агенция за младежта и спорта (ДАМС)
- Министерство на образованието и науката (МОН)
- Министерство на вътрешните работи (МВР)
- Министерство на правосъдието
- Министерство на здравеопазването
- Държавна агенция за закрила на детето и др.

Основната институция, която координира държавната политика за свободното време на младите хора, е Държавната агенция за младежта и спорта. Многократните промени в институционалната структура на ведомството са причина за ограничаване на възможностите за провеждане на ефективна и единна политика за свободното време на младите хора.

На регионално ниво структурите нямат ясна регламентация на ангажиментите си за провеждане на младежка политика и работят с различен статут. Например – дирекция “Младежки дейности и спорт” (община Варна), общинско звено “Младежки дейности, спортни имоти и прояви” (община Горна Оряховица), звено в отрасъл “Средно образование” на дирекция “Образование и култура” (община Стара Загора).

В момента социологическата картина у нас показва, че заниманията със спорт са пряко свързани със социалния статус на семейството. През последните години се забелязва тенденция за обездвижване на населението, макар че почти 40% от младите хора на възраст до 18 г. заявяват, че в свободното си време спортуват.

Делът на младите хора, които ходят на почивка, се увеличава, независимо от отпадането на социалните форми на отдих. Този факт се отразява сериозно в периодичността на почивките, които могат да си позволят материално притеснените млади хора. Те търсят все по-активно участие в организираните от училищата форма на почивка. Ясно се очертава потребността от запазване и модернизирани на младежките бази.

През 2005 г. Министерският съвет създаде Държавна агенция за младежта и спорта, в чиято специализирана администрация е Главна дирекция “Политика за младежта”. Този административен акт е предпоставка за ново равнище на управленската дейност по въпросите на младежта.

Ключ към успеха е свободното време на децата и младите хора да бъде изпълнено с позитивни дейности в областта на спорта и творчеството като цяло. По този начин те ще се превърнат в мярка срещу негативните и асоциални прояви сред младите хора.

ПРЕДПРИЕТИ ДЕЙСТВИЯ И РЕЗУЛТАТИ

Държавната агенция за младежта и спорта осъществява държавната политика за младите хора на България през 2005 г. по бюджетната програма “Младите в действие”. Тя включва финансирането на проекти за младите хора по Програма за младежки дейности 2004-2005 г., Национален форум “Българска младеж-2005” и съфинансирането на програма “Младеж” и информационна мрежа “Евродеск”.

Програма за младежки дейности 2004 – 2005

Програмата е приета с протокол на Министерски съвет №14 от 08.04.2004 г. Тя е резултат на правителствената политика за младите хора, базирана на Стратегия за национална младежка политика 2003 – 2007 г. и на Бялата книга на Европейската комисия – Брюксел 2001г., решенията и препоръките по въпросите за младежта на Съвета на Европа, Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите – Страсбург, март 1992 г. и други. В синхрон е с новата рамка за сътрудничество в областта на младежката политика, с открития метод на координиране и разпоредбите за по-широко застъпване интересите на младежта в Европа.

През 2005 г. по програмата са финансирани 65 проекта на младежки организации на обща стойност 525 900 лева и са осъществени са над 25 представянния на програмата сред младежките общности в цялата страна. Издадена е информационна брошура за Програмата за младежки дейности 2004-2005 г. с формуляри и указание за кандидатстване. Осъществен е мониторинг с 52 експертни проверки на изпълнението на текущи проекти по Програма за младежки дейности 2004 -2005 г.

Резултатите са илюстрирани в следната таблица:

Програма	<i>Мерна единица/ формула за изчисляване</i>	<i>2004 резултати</i>	<i>2005 план</i>	<i>2005 резултати</i>
МЛАДИТЕ В ДЕЙСТВИЕ ПМД 2004 -2005				
<i>Показатели за изчисление</i>				
1. Показател (подадени проекти)	БРОЙ	175	175	157
2. Показател (участници-младежи)	ДУШИ	6752	7500	8693
3. Показател (одобрени проекти)	БРОЙ	61	60	65
4. Показател (консултирани -младежи)	ДУШИ	1340	1500	1950
5. Показател (комисии - крайни отчети)	БРОЙ	-	10	11
6. Показател (комисии - оценяване)	БРОЙ	4	5	6
7. Показател (подадени крайни отчети)	БРОЙ	10	70	77
8. Показател (одобрена сума)	ЛЕВА	282 969,18	643 000	525 900

Сравнителният анализ на резултатите от 2004 и 2005 г. показва по първия показател намален брой на подадените проекти. Този факт е резултат от ограничението, наложено от програмата за финансиране на организации, които не са младежки и не отговарят на

разпоредбите на т.24 от §1 на Допълнителните разпоредби на Закона за физическото възпитание и спорта.

Останалите показатели бележат ръст в количествено отношение. Качеството на подадените проекти и осъществените по тях проектни дейности е сравнително все по-високо.

Отзвукът в общественото пространство определя положителната оценка на извършеното от младите хора по места.

Национален форум “Българска младеж - 2005”

Форумът е пилотен проект, който се проведе в София и в него участваха 146 представители на 67 неправителствени организации. Те са ангажирани с работата, свързана със свободното време на младите хора. Тенденцията е той да се превърне в традиционен за българската младеж.

В рамките на инициативата се фокусираха добрите практики за младежки дейности на местно, областно, национално и международно равнище.

Анализът на съотношението на организациите, взели участие в този форум по показател “столица – провинция” е 18 на 51. Този индикатор показва нарастването на младежка активност в цялата страна

Програма “Младеж”

Програма “Младеж” развива основно следните дейности: Дейност 1 – “Младежки обмени”, Дейност 2 – “Европейска доброволческа служба”, Дейност 3 – “Младежки инициативи”, Дейност 5 – “Допълващи дейности”. По нея за 2005 г. от подадените 230 предложения са одобрени повече 120 проекта. Общата им стойност е 509 981 евро за осъществяване на дейности с деца и млади хора.

Програма МЛАДЕЖ Показатели за изчисление	Мерна единица	2004 резултати	2005 резултати
1. Показател (подадени проекти)	БРОЙ	452	230
2. Показател (одобрени проекти)	БРОЙ	141	120
3. Показател (консултирани -младежи)	ДУШИ	2000	2500
4. Показател (комисии - крайни отчети)	БРОЙ	8	12
5. Показател (комисии - оценяване)	БРОЙ	5	5
6. Показател (подадени крайни отчети)	БРОЙ	85	105
7. Показател (одобрена сума)	ЕВРО	507 151 евро	509 981 евро

**Броят на подадените проекти през 2005 година е по-нисък от предходната поради реструктурирането на ММС в ДАМС и звеното, което администрира програмата. Това забави и подписването на договора с Европейската комисия, който е факт едва през декември 2005 г.*

Дейност “Младежки обмени” дава възможност на младите хора да се докоснат до чужда култура и обичаи, да сравнят своите познания и опит в различни сфери на

живота. Това допринася за тяхното изграждане като пълноценни граждани на Европа и увеличава познанията им. През 2005 г. в тази дейност са се включили 6000 младежи на възраст от 15 до 25 години.

В дейност “Европейска доброволческа служба” се дава възможност на български младежи да станат доброволци в страни от Европейския съюз. Да усъвършенствуват своите знания за бъдещите си професии на доброволен принцип, както и да научат чужд език. През 2005 г. почти 70 младежи от България са се включили в тази инициатива на ЕС.

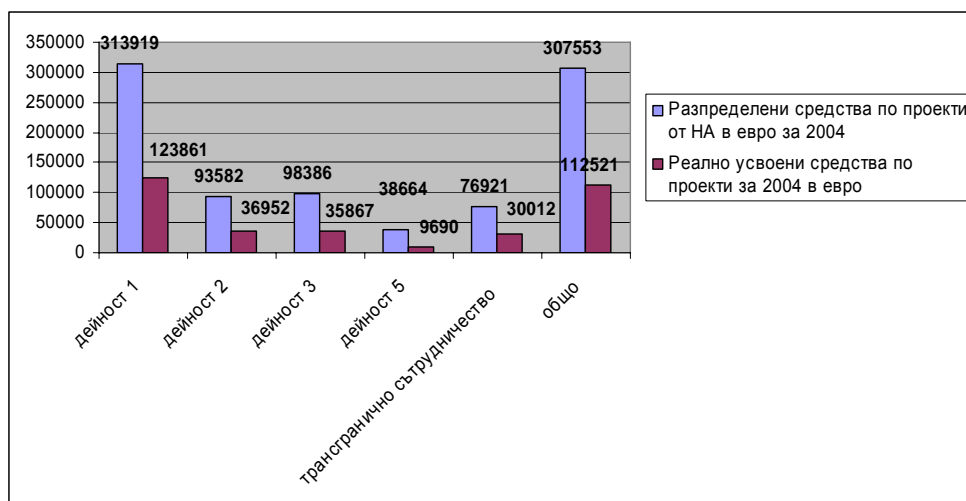
След приключване на тези проекти младежите – доброволци участват в разработването на проект “Капитал за бъдещето”. Подпомагат се три различни типа проекти:

- Започване на професионална дейност в нестопанския или в стопанския сектор
- Организиране на дейности по производството на определен продукт за определено време
- Личностно развитие – формално или неформално обучение с цел официалното признаване на способностите, които доброволецът е придобил по време на доброволческата си служба

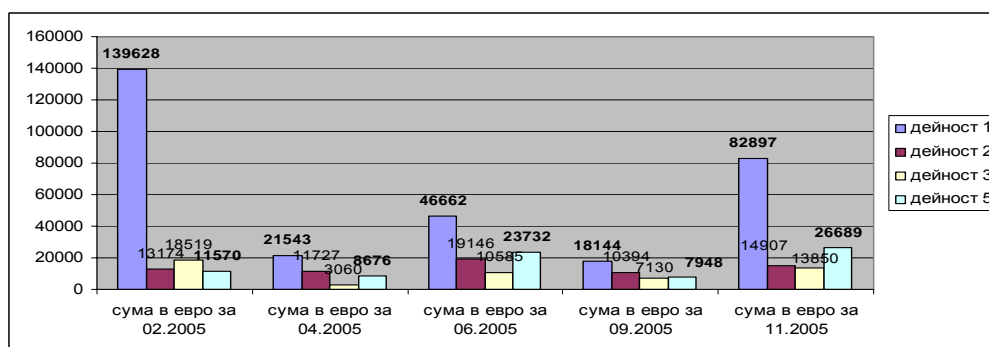
Целта на дейност “Младежки инициативи” е да се подкрепят идеи и творческите способности на младите хора. Важно е тези проекти в последствие да спомогнат за успешното им професионално развитие. През 2005 г. над 100 български младежки организации се включват с повече от 3000 участника в инициативата.

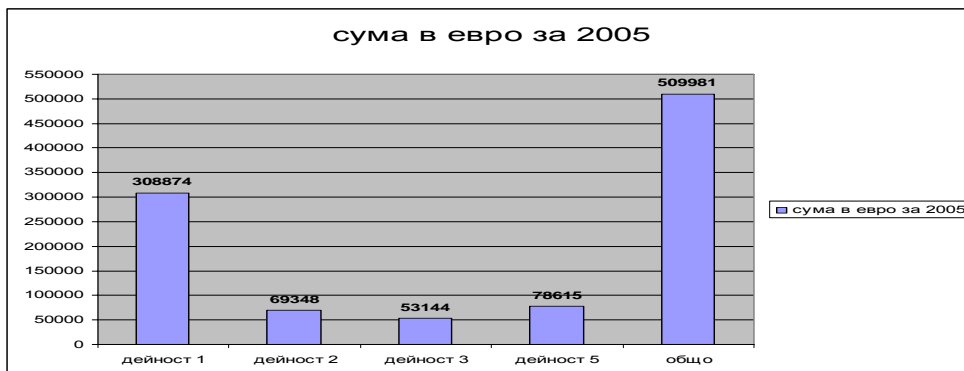
“Допълващи дейности” има за цел да повиши ефекта и обогати ползите от основните дейности. Проектите по нея допринасят за стимулиране на сътрудничеството за постигане на общите цели на програмата. През 2005 по тази дейност през 2005 г. са реализирани пет младежки проекта.

ПРОЕКТИ, ФИНАНСИРАНИ ПРЕЗ 2004 г.

ПРОЕКТИ, ФИНАНСИРАНИ ПРЕЗ 2005 г.

Мрежа “ЕВРОДЕСК”

Информационна програма “Евродеск” на Европейската комисия дава възможност младите хора да бъдат информирани за възможности за работа, обучение, пътуване, различни проекти, програми за финансиране. Изградена е мрежа от информационни бюра, работещи със специфичен софтуер. Те осигуряват информация и консултация на младите хора във всички държави на Европа по интересоващите ги въпроси.

Европейската младежка информационна мрежа функционира в България от юни 2002 година. В началото на 2005 г. в България има едно национално, координиращо дейността и 51 Евродеск сертифицирани регионални бюра.

По препоръка на Брюксел, с цел оптимизиране на мрежата, те са намалени с 14 и в края на календарната година тези информационни точки са 38. Причината за редуцирането им е липсата на активност, дублиране на дейностите в някои градове, както и неизпълнение на договора с Европейската комисия на съответните организации.

Очаква се броят им да нарасне поради заявен интерес от други организации за създаване на нови точки в малките населени места и в градовете, които не са обхванати до момента.

Европейска младежка седмица (5 – 11.12.2005)

Европейска младежка седмица в България е отбелязана с участието на над 2 000 младежи от цялата страна. Реализирани са следните дейности: рисуване на графити в подлез на НДК, София; дискотека във Военния клуб в София за откриване на седмицата; семинар на тема “Представяне на европейски програми и добри практики в работата с младите хора”; среща на бивши доброволци по подпрограма Европейска доброволческа служба (ЕДС) на Програма “Младеж” и годишна среща на регионалните Евродеск точки.

Проведен е конкурс за финансиране на 6 микро проекта на младежки домове и на национално представени неправителствени организации в градовете: Русе, София, Варна, Сливен, Добрич и Пловдив.

В информационни кампании, пресконференции, конкурси за есе, рисунка и послание, срещи с кметове по населени места; дискусии, медийни кампании и др., осъществени по време на Европейската младежка седмица са обхванати младежи от цялата страна.

Спорт и туризъм в свободното време

Спортът изпълнява пет основни функции: здравна, социална, рекреационна, образователна и културна. Те го превръщат в уникално и ефективно средство за превенция срещу редица заболявания, за индивидуално и групово развлечение, за интеграция на хора в неравностойно положение.

Данните от направеното социологическо проучване показват сериозна диспропорция в желанието и възможностите за спорт на различните възрастови групи младежи. Младите хора до 18 години са значително по-активни в практикуването на различни видове спорт. Спортните занимания при тях са редовни и се характеризират с по-голяма честота.

Във възрастовата група от 18 до 35 години, значителна част от анкетираните заявяват, че нямат свободно време, защото работят. В тази възрастова група на значителна част от анкетираните са споделили, че в свободното си време се занимават с туризъм, разходки, лов и риболов.

Анализът на данните подчертава сериозните предизвикателства за провеждане на единна и ефективна политика за съхраняване на спортните традиции и развитие на социалния и еко туризъм.

Един от приоритетите на ДАМС е стимулирането на масовия спорт и туризъм. През 2005 са предоставени повече от 800 хил.лева за подпомагане на спортни мероприятия. С тях са финансирани организации, ангажирани изцяло с масов спорт – ученически, университетски, младежи в неравностойно положение.

Традиция е изпълнението на програма “**Спортна ваканция**”. Тя е ориентирана към ученици, които не спортуват организирано през учебната година и не са състезатели на спортните клубове.

Проектите се осъществяват с активното участие на обществените институции, имащи отношение към тази дейност. Със съдействието на общинските администрации и спортните организации се създават условия за участие в организирани занимания с физически упражнения и спорт на оптимален брой ученици.

По програма ”Спортна ваканция” 2005 г. са реализирани 232 подпрограми за страната и 47 за София, в която участват около 280 000 деца и ученици от 83 общини.

Реализирани са дейности и в населени места с по малък брой учащи се в областите Враца, Кърджали, Монтана, Разград, Силистра, Софийска област. Средствата осигурени от ДАМС за провеждане на “Спортна ваканция 2005” са около 330 хил. лв.

Значим е ефектът от дейността на спортно - медицинските центрове в градовете Враца, Мездра и Плевен, където се провеждат занимания с ученици с гръбначни изкривявания и различна степен на двигателна инвалидност.

ДЕЙНОСТИ НА ДЪРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ НАСОЧЕНИ КЪМ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА

Дейности на Министерството на вътрешните работи

През 2005 година са разработени и реализирани проекти, в чиито целеви групи са включени деца и младежи.

По правителствената Комуникационна стратегия за 2005 година са реализирани следните проекти: “Борбата с корупцията – приоритет на МВР. Ролята на европейските практики и българския модел” и “Българският принос в дейността на Европейската служба за борба с измамите”.

Проектите са реализирани на територията на цялата страна и в тях са обхванати ученици от горен курс и млади хора.

Към свободното време на младите хора са насочени и програмите “Млади приятели на полицията” и “Млад огнеборец”, в които са участвали общо 15 430 младежи. Дейностите са осъществени с финансовата подкрепа на спонсори.

Дейности на Министерството на околната среда и водите

Министерство на околната среда и водите (МОСВ) организира редица кампании и програми насочени към свободното време на младите хора и тяхното възпитание за опазване на околната среда. През 2005 г. са изпълнени три програми :

- Национална кампания по повод 22 април -Деня на Земята, под егидата на Европейската комисия
- Национална кампания по повод 5 юни – Световен ден на околната среда и Зелена седмица
- Регионална кампания с участието на крайдунавските общини по повод Деня на р. Дунав, под егидата на Международната комисия за защита на р. Дунав

Общата стойност на средствата осигурени от МОСВ по тези програми са на стойност около 300 хил. лв.

Дейности на Държавната агенция за закрила на детето

Национално движение “Сигурност и безопасност на пътя” има за цел намаляване броя на жертвите при ПТП в детска и младежка възраст, създаване на обществена нетърпимост към нарушаване правилата за безопасно движение, формиране на ново отношение, поведение и култура на всички участници в движението по пътищата. Партньори в осъществяване на инициативата са Пътна полиция, Столична община, БЧК, СЕМ, ДА Гражданска защита, СБА и други.

СЪСТОЯНИЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ БАЗИ

Младежки домове и центрове

До 1991 година младежките домове и центрове са общински звена на бюджетна издръжка, чиито основни функции са създаване на условия за неформално образование, обучение, развитие, изява и реализация на младите хора в свободното им време. През 1990-1991 са закрити младежките домове в градовете Русе и Габрово.

В периода 1997 – 1998 година част от младежките домове вече са с променен статут и са принудени да се преобразуват в търговски дружества и да реализират дейността си на самоиздръжка. Това води до тяхното закриване. В следствие на невъзможността да

се издържат сами са закрити младежките домове в градовете Силистра, Разград, Шумен и Видин.

През 2005 г. в гр. Шумен е предприета крачка за възстановяване дейността на общинското звено и с решение на Общинския съвет в града Младежният дом отново функционира.

Ефективното използване на човешките и материални ресурси на младежките домове и центрове активизира работата с младите хора по места. Организацията се помещават в сгради, които са общинска, частна или публична собственост, но често са принудени да отдават част от помещенията си под наем, за да функционират. За съжаление в повечето от тях материално-техническата база е амортизирана и морално остаряла, което затруднява работата им - те не са достатъчно атрактивни, за да привличат младите хора.

Разчита се предимно на човешкия ресурс - обучените специалисти с опит в младежките дейности и инициативи. В класификатора на професиите обаче все още липсва длъжност "младежки работник", което затруднява допълнително работата в младежката сфера. Това от своя страна ограничава възможностите за разгръщане и развитие на младежките дейности и инициативи по места.

На територията на страната днес функционират 22 общински звена, работещи в сферата на младежката политика и дейности.

Национални младежки бази за отдих, спорт и туризъм

Национални младежки бази и съответен сграден фонд вече няма. Те са реституирани, приватизирани или отдадени под наем на частни фирми. Младите хора не разполагат с възможности за тяхното ползване на преференциални цени. Това особено затруднява осъществяването на младежките дейности в свободното време.

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПРОМЯНА

Първа стъпка в осъществяването приоритетите на държавната политика е **трансформирането на Държавната агенция за младежта и спорта отново в Министерство на младежта и спорта** и обособяването му в координационен център за планиране, управление и контрол на националната младежка политика.

Необходимостта от разгърнатата младежка политика изисква и ново равнище на информационно осигуряване и разработването на система за професионална подготовка на младежки работници и включването на тази длъжност в държавния класификатор.

Усилията на държавата и обществото трябва да бъдат съсредоточени върху създаването на условия, които да подпомогнат младите хора в развитието им в гражданското общество.

Необходимо е младежките домове и центрове да станат отново реални партньори на институциите за провеждане на държавната политика за младежта на местно ниво. Належаща е промяната и уеднаквяването на статутите на този тип младежки зони.

Първостепенно значение за пълноценното функциониране на тези домове и центрове е финансовото обезпечаване на дейността им.

До 1998 г. Младежките домове и центрове имат свое място в единния бюджетен класификатор, но в момента такова място липсва. В много от случаите се финансира само основната издръжка на звената, без да се отделят средства за преки дейности с младите хора.

Проведена е изследователска работа, която позволява вече да се направи важна крачка – разработване на дългосрочна Стратегия за национална младежка политика 2007 – 2017 г. и национален план за осъществяването ѝ.

Стратегията за национална младежка политика ще допринесе за развитието на повече алтернативни възможности, които ще стимулират младите в дейността им за цялостна реализация в обществения живот.

Младите хора от различните региони на страната включително и със специални потребности и тези от етническите малцинства, съобразно специфичните им потребности и интереси, ще имат възможността да участват в програмите на Държавната агенция за младежта и спорта.

Оптимизирането на политиката за свободното време на младите хора включва следните мерки:

- Разработване и приемане на Стратегия за национална младежка политика 2007-2017
 - Изработване и приемане на Закон за младежта
 - Създаване на фондове за стимулиране на младежката активност и финансиране на младежките дейности
 - Оптимизиране на условия за изграждане на нови и модерни младежки зони, спортни и културни центрове, чрез създаване на публично частно партньорство
 - Формиране на устойчива нормативна база, която гарантира изграждането на национални и регионални младежки структури
 - Стимулиране на партньорството на местните и регионални власти с младежките съвети
 - Запазване и обновяване на младежките бази, зони за отдих и спорт
-

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И СЪСТОЯНИЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА

Младите хора в България нямат формални ограничения за участие в обществения живот, но тяхната гражданска активност трябва да се стимулира на всички нива. Необходима е координация и концентрация на потенциала на държавните и общински структури, както и на ресурса на гражданския сектор за формиране на европейски модел на участие на младите хора в обществения живот.

Религиозна и етническа толерантност

Очертава се сериозен проблем в тази област за обществото като цяло. В някои отношения младежката етническа и религиозна нетолерантност е дори по-силна, отколкото при възрастните (например, по въпроса за смесените училища; правото на българи от малцинствените групи да бъдат избирани за кметове).

Забелязва се известно нарастване на толерантността на младите хора в сравнение с най-възрастната генерация, предимно по отношение на хомосексуалните.

Тревога буди фактът, че младите много по-често декларираат (усещат) наличието на остри етнически напрежения в тяхното населено място. Напрежението е основно в противопоставянето “роми” срещу всички останали.

Евроинтеграция и евроскептицизъм

Над 60% от младите отговарят, че страната ни трябва да влезе в Европейския съюз и 40% от тях познават Европа. Те са пътували вече в европейските страни. Евроатлантическата и европейската ориентация на страната ни се приема много по-категорично от младите хора в сравнение с по-старите генерации.

Почти 76% от младите (18-35 г.) отговарят, че присъединяването на България към Европейския съюз ще им даде много по-големи възможности за намиране на доходна работа. (Изследване на НЦИОМ “Младеж 2001”)

Изненадва засиленият евроскептицизъм сред учениците. Вероятно в случая става дума по-скоро за евроеализъм (и притеснения от загуба на културна идентичност и начин на живот), противопоставящ се на еврооптимизма.

Престъпност и насилие.

Младите хора, особено учениците, живеят в силно криминогенна среда. Те са много по-информирани за наличието на депа за дрога, крадени части, публични домове, сбиранията на алкохолици и наркомани. Това са най-тревожните данни от проведеното изследване.

Създава се впечатление, че обществото на възрастните не вижда или не иска да види света, в който живеят младите.

Самите ученици са обект на насилие многократно по-често от останалите възрастни групи. Всеки четвърти ученик е бил обект на престъпно посегателство на улицата в рамките на една година, а 10% и повече от веднъж.

Особено тревожно е високото ниво на насилие в училищата. “Джобенето” или „рекетирването” на по-малките, тормозът и боят са почти ежедневие за около 10% от учениците.

Проблем е и физическото насилие въщи. Всеки осми млад човек е присъствал (или знае) на сбиване между родителите си. Всеки шести е бил бит от родителите си.

Тези факти са една от причините младите хора да не се отнасят с респект към закона, правораздавателната система и правовия ред. Едва 48% от учениците са убедени, че в крайна сметка престъпниците свършват зле, а над една трета смятат, че няма значение дали парите се придобиват по законен или незаконен начин. Три четвърти от младежите не смятат, че у нас след престъплението следва наказание, а следва играта на парите и материалните възможности на родителите ти

Младежките ценности

Нагласите на младите относно богатството започват все повече да се различават от тези на другите възрастови групи. Пазарният начин на мислене оказва видимо влияние върху младото поколение.

Освен че отношението им към богатите е по-позитивно, успехът и парите се явяват като приоритет в съзнанието на учениците и 18-35 годишните. При хората над 35-годишна възраст тези фактори остават на по-заден план.

Младите хора свързват представата си за успех в живота преди всичко със здраве и амбицията - 92% посочват здравето като основа за всеки успех, а 82% подчертават водещата роля и на амбицията.

Късметът и парите са сред важните предпоставки за успех в живота, но две трети от анкетираните смятат, че доброто образование и почтеността са водещите предпоставки. За 27% от анкетираните безскрупулността е част от формулата на успеха в живота.

Да имаш добро семейство, да си добре образован и трудолюбив, да имаш принципи – това са ценности за около две трети от съвременните млади хора. Над 60% от анкетираните гледат на упорития труд като на особено важен фактор за успех, а 65% смятат, че семейството. За 55% от анкетираните младежи парите са важен фактор за успех в живота.

“Поглеждайки” назад във времето се оказва, че младежките ценности в контекста на разбирането за успех са претърпели промени. През 1998 г. 83% от анкетираните младежи оценяват амбицията като най-важна за успех в живота, а 81% - предприемчивостта.

Участие в обществения живот и гражданско образование

В България младите хора нямат формални ограничения за участие в обществения живот. Отношението към социалната инициатива е важен индикатор за младежкото участие - действително и потенциално.

Броят на младежите на възраст 18-35 години е 2 046 019 души. Данните показват, че 44,7% или 914 783 от тях са участвали на последните избори през 2005 г. (Данните са към 25.06.2005 г., предоставени от ГРАО).

Интересно е да се отбележи, че през 2001 г. 42% от младите хора заявяват, че не се интересуват от политика и няма да гласуват. “Запалените” по политиката (8%) с последователен и траен интерес са зрелите млади хора, високообразовани и реализирани, с висок стандарт на живот.

Тази съпоставка е показателна за нарасналата обществена активност на младите хора и желание за участие в процесите на промяна.

ПРЕДПРИЕТИ ДЕЙСТВИЯ И РЕЗУЛТАТИ

Младите хора в България активно поддържат демокрацията и по-конкретно имат желание да изиграят ролята си в нея. От друга страна, сред младежите навлиза известно недоверие по отношение на институционалната структура.

Младежките организации са наясно с тази тенденция и усещат необходимостта от цялостното реструктуриране. Повечето от тях показват ясното си желание да вземат участие и да оказват влияние върху избора, реализиран от обществото.

Необходимо е да се запълни празнината между желанието на младите хора да изразяват мнението си и предлаганите методи и алтернативи. Неуспехът в тази област се дължи на ниската степен на гражданско образование у нас и може да доведе до пониско ниво на гражданска активност.

Необходимостта на младите хора да се обединяват в граждански структури е резултат от желанието им да бъдат заедно и да общуват; възможността за обществена и политическа изява.

Създаването на различни по своя профил и насоченост младежки организации породи необходимост за координиране на техните функции и дейности, както и от създаване на национално представителство в Европейския младежки форум.

В него членуват, освен националните младежки съвети на отделните страни, и повечето най-авторитетни международни младежки организации от Европа. Европейският младежки форум е партньор на държавните институции, отговарящи за младежта в Съвета на Европа, Европейския съюз и ООН.

В тази връзка през ноември 1997 беше създаден **Националният младежки съвет на България (НМС)**. Целта беше обединяване на основните младежки неправителствени организации в страната: политически, неполитически и студентски.

НМС се структурира в две камари- **национална**, обединяваща пълноправните и асоциираните членове, **и регионална**, включва регионалните младежки съвети (РМС), изградени на териториите на областите в страната. Пълноправни членове са организациите, които участват в Общото събрание с право на глас. Асоциираните организации са с право на съвещателен глас.

Пълноправни членове на Националния младежки съвет на България са 26 организации. Асоциирани членове на НМС са 12 организации. В периода 1998-1999 г. бяха формирани 18 регионални младежки съвета.

След 2000 г. НМС не развива почти никаква дейност, което налага през юли 2003 г. да се учреди **Български младежки съвет (БМС)**. Новата структура обединява 270 организации и 460 участника от всичките 28 области на страната. Те делегират правата на 60 представители на младежки неправителствени организации.

Основни структури на управление на БМС:

- Общо събрание
- Управителен съвет: 9 човека със запазена квота от 2 места за представители на сдружения на младите хора със специфични потребности и малцинствени групи
- Контролен съвет от 5 души

Основни комисии:

- Здравен статус на младите хора
- Младите хора и образованието
- Социално и икономическо участие на младите хора
- Участието на младите хора в общините

Българският младежки съвет също не постига целите си, защото дейността му отново се политизира.

В момента България и Беларус са единствените страни без национален младежки съвет. Референти за България са представители на Молдовския национален младежки съвет.

Една от възможностите за гражданско участие на младите хора е прилагането на принципите на Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите от 1992 г и нейният ревизиран вариант от 2003 г. Хартата от 1992 г. е приета от Народното събрание на Република България на 29 юли 1999 г.

След приемането на Хартата и от Общинските власти на редица български общини-Габрово, Варна, София, Бургас и други се утвърди добра практика за партньорство в политиката за младежта на местно ниво.

В резултат на тази практика във Варна през 2005 г. са извършени дейности, които са били насочени към:

- по-добрата информираност на младежите, като особено внимание е било обърнато на децата и младежите в кв. “Аспарухово”; създадена е партньорска информационна мрежа
- организирани са обучителни семинари на представители на неправителствените организации;
- напълно възстановен е Младежният форум за партньорство с местната власт; изработена е програма от младежки инициативи на форума за 2006 г.;
- развита е “Инициатива за духовност и култура” като модел на взаимодействие между местната власт, църквата и обществения сектор
- разширена е дейността по социалната закрила и защитата на младежта с реализирането на проекти, финансирани от общината
- осъществена е доброволческа и общественополезна дейност
- осъществена е политика за здравословен начин на живот

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ

Младешите искат радикална промяна в начина на мислене и използваните практики.

Те смятат, че обществените действия, реализирани на местно, регионално, национално и европейско ниво често са неподходящи и нямат допирни точки с ежедневните им грижи.

Ниската степен на организираност на българската младеж не позволява прилагане на самоуправляващи и саморегулиращи механизми при разрешаване на проблемите и'.

По този повод Държавната агенция за младежта и спорта предприе законодателна инициатива за подготовка на специален Закон за младежта.

Законът за младежта ще може да регулира в голяма степен организирането на т.нар. "публично-частно" партньорство между държавните институции и младежките организации, начините на финансиране на младежки дейности.

Законът ще създаде условия и за изграждане на мрежа от младежки информационни центрове във всички общини.

През месец февруари 2006г. Министерски съвет на Република България прие Програма за младежки дейности 2006-2007, която е инструмент за изпълнение на приоритетите на националната политика за младите хора. Програмата за младежки дейности 2006-2007 г. се явява продължение на Програмата за младежки дейности 2004-2005 г.

Целта е да се създаде устойчив механизъм за формиране на ефективна национална политика за младежта чрез оптимизиране на активността на гражданското общество, местните и регионални власти, държавните и правителствени органи, както и да се стимулират младежките инициативи за идентифициране и разрешаване на проблемите и потребностите им.

Основен механизъм за изпълнение на целите на „Програма за младежки дейности 2006-2007” (ПМД) е финансирането със средства от Държавния бюджет на проекти на НПО.

ПМД дава възможност за подпомагане на младежки дейности и инициативи, които отговарят на 4 основни подпрограми: „Младите в действие”, „Всеки е личност”, „Идеен капитал” и „Национални инициативи и кампании”.

В рамките на трите подпрограми „Младите действие”, „Всеки е личност” и „Идеен капитал” се дава възможност на младите хора и техните организации сами да инициират проекти, чрез които да осъществяват своите идеи.

Подпрограмата „Национални инициативи и кампании” дава възможност за финансово подпомагане на младежки и неправителствени организации по проекти, инициирани от ДАМС.

Условията за кандидатстване, редът за приемане, оценяване, договориране и отчитане на проектите са определени в **Наредбата за условията и реда за финансово подпомагане на младежки дейности и проекти на национално и регионално ниво,**

чието изменение и допълнение беше прието с Постановление № 27/13.02.2006 г., обнародвана в ДВ, бр.17/24.02.2006 г.

По отношение на Програмата за младежки дейности 2006-2007 г. акцентите са върху проекти, свързани с гражданската активност и с **Националната кампания “Всички различни – всички равни”**, провеждана в рамките на Европейската младежка кампания за разнообразие, човешки права и участие, юни 2006 – септември 2007 г.

Съветът на Европа, в партньорство с Европейския младежки форум и Европейската комисия, поставя началото на младежка кампания за разнообразие, човешки права и участие - “Всички различни – всички равни”.

Целта на кампанията е да насърчи и да даде възможност на младите хора да участват в развитието на мирни общества, базирани на разнообразие и включване, в дух на уважение, толерантност и взаимно разбиране. Кампанията е част от паневропейския проект за спазване на човешките права, на равенството пред закона и насърчаване на сигурността в условията на мир.

Дейностите в кампанията ще бъдат осъществявани от младите хора, в партньорство с местните власти, държавните институции, медиите, неправителствения сектор и др. Програмата ще се реализира на местно, национално и международно ниво, с акцент на местно ниво.

Основните елементи на кампанията са: **Разнообразие** – като необходимост; **Човешки права** – като европейска ценност; **Участие** – като насърчаване на политиката “със” и “за” младите хора, като резултат от развитието и взаимодействието на гражданското общество с публичните власти. Дейностите в кампанията ще бъдат концентрирани в следните насоки:

- **Насърчаване на диалога сред младите хора** (без диалог разнообразието е невъзможно);
- **Насърчаване на участието на младите хора** (без сътрудничество и партньорство между гражданското общество и държавните и местни власти е невъзможен успехът на кампанията);
- **Разнообразието сред младите хора** (без културни измерения разнообразието е невъзможно).

С подкрепата на националните правителства и всички участници тази кампания може да даде своя принос за преодоляване на расизма, дискриминацията, антисемитизма и ислямизма.

На 19 януари 2006 г. в ДАМС се състоя учредителна среща на Националния комитет по подготовка на кампанията на Съвета на Европа “Всички различни, всички равни”. На срещата присъстваха над 100 представители на държавни институции, на Народното събрание, на местната и регионална власт, на студентски и младежки неправителствени организации, медии.

По отношение на гражданската активност основен проблем остава постигане на необходимото равнище на организираност на национално и регионално ниво.

Основните задачи за оптимизиране на гражданската активност на младите хора са свързани с :

- активно участие в регионалното развитие;
- развитие на неформално образование;
- изграждане на духовни ценности;
- създаване на условия за по-добра информираност на младежите;
- изграждане на европейски ценности у младите хора

Спешни мерки за постигане на ефективност в тази област на младежката политика са свързани с:

- Подготовка на Закон за младежта
- Разработване на система от програми на национално и регионално ниво за подпомагане на младежки дейности
- Изграждане на национална информационна система за младежките организации и формирания
- Изграждане на система за стимулиране на младежката активност и повишаване на гражданското образование
- Стимулиране на създаването на национално представителство в Европейския младежки форум
- Разработване на система от програми на национално и регионално за подпомагане на младежките дейност
- Оптимизиране на възможностите за финансиране на младежките организации и инициативи от Структурните фондове
- Изграждане на младежки партньорски мрежи на национално и младежки форум.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Няма никакво съмнение, че материалното състояние на младите хора в България все повече се подобрява - купуват си повече нови дрехи, повече ходят на почивка, достъпът им до компютри и Интернет расте, хранят се по-добре.

Езиковата и компютърна квалификация на младежите се повишава. Към момента с компютъра се справят 62 % (в различна степен) от младите, Интернет ползват 44 %, а със западен език се справят 31 %.

За шест години материално стратификационната структура на младежката група се е променила драстично. Ако през 1999 г. определяме над 54 % от тях като материално притеснени и бедни*, то към края на 2005 г. такива са 21 %.

Трудовият пазар все повече се отваря за младежката работна ръка. В момента безработица сред младите хора е по-ниска, отколкото при възрастните генерации.

Тази, като цяло положителна, картина може да ни въведе в заблуждение. В случая не става въпрос за цялата “младеж”. Значителна част от младите хора наистина се развиват в материално и в квалификационно отношение, включват се в трудовия пазар. Около 20 % от младите хора обаче са тотално изключени от този процес. Те затъват все повече, като техните проблеми в общата картина се “скриват” зад просперитета на първата част.

“Проблемните” млади хора са предимно младежите без образование и квалификация, част от които са неграмотни. Това са преди всичко представители на ромската общност, млади хора от селата, млади хора от бедни семейства.

Изследването регистрира изключително тясна връзка (съдбовна) между материалните възможности на родителите и възможността въобще да се попадне в системата на средното образование. На практика в средните училища откриваме почти изцяло представители на горните три материални слоя. Долните три материални групи, обаче, излъчват около 40 % от всички деца в страната.

Същата тясна зависимост се откроява при компютърната и езикова квалификация, които все повече става фактор за вписване в трудовия пазар.

Същото се отнася и до достъпа до учебници – докато учениците от заможни семейства притежават всички необходими учебници, то младежите от по-бедни семейства често учат без учебници.

Изследването регистрира силно снижаване на общото образователното ниво в рамките на средното образование. На пет базови, елементарни въпроси, изцяло от курса на обучението (стойността на числото “пи”; кой е Чарлз Дарвин и пр.) са в състояние да отговорят едва около 20 % от учениците. Това естествено принуждава родителите им да се обърнат към системата на частните уроци.

Картината, която се очертава, изглежда по следния начин: децата от бедни семейства трудно стигат до системата на средното образование – тези, които стигат, често учат без учебници в училища със спадащо ниво на образованието, а системата за частни уроци е недостъпна за тях.

В основата на разкъсване на възможността за достъп до средно образование лежи системата за частни уроци (финансов праг в седми клас и пред висшето образование), както и чисто транспортните и организационни проблеми, свързани с посещаване на училище извън местоживеенето. Невъзможността на родителите да подсигурят учебните помагала за децата си е третият фактор влияещ негативно върху качеството и достъпността до образование.

Наблюдаваме картина на затворено социално възпроизводство, което трайно изхвърля една четвърт от младите хора от трудовия пазар. Младежите от заможни семейства получават образование и квалификация, трудовият пазар е отворен за тях, те все успешно се вписват в пазарното общество. Децата и младежите от бедни семейства са изолирани от този процес. Става дума за около 25 - 30 % от младежите в страната, голяма част от които ще бъдат обречени на маргинализация.

Особено тежко е положението при младежите от ромски произход – 16 % от младежите не само нямат образование, но са напълно неграмотни (не могат да четат и пишат на български). За 90 % от тях образователният таван е основното образование.

Проблемът с младежите от турски етнически произход и българомохамеданите е преди всичко в достъпа до средно образование. Той е преди всичко транспортно-организационен (и донякъде етнокултурен) – голяма част от тях живеят в планинските райони, а транспортът е проблемен, липсват интернати и полуинтернатни форми на образование.

Посочените по-горе проблеми рефлексират практически върху всички останали сфери – достъп до здравеопазване, почивки, стоматологичен статус, спорт, отношение към обществото, ценности, трудова реализация.

Тревожно е отношението към книгите и въобще към четенето на художествена литература (главно сред средношколците). Половината от тях към момента на изследването заявяват, че не четат никакви книги (може да се предположи, че процентът е по-висок заради престижността на отговора), 20 % директно заявяват, че четенето на книги ги затормозява; близо една трета смятат, че четенето на книги е отживелица.

Изследването регистрира висока степен на етническа и религиозна нетолерантност сред младите. Висока е нетолерантността и към “различните” – хомосексуални, болни от СПИН, евреи.

Отново най-сериозен е проблемът с ромите. Те решително се чувстват дискриминирани от останалата част от обществото, докато останалите се чувстват застрашени и ошетени от ромите (престъпност, кражби на земеделска продукция, социални помощи). Това, съчетано с високото ниво на нетолерантност, е основа за възможни конфликти и сблъсъци на етническа основа.

В една трета от училищата учениците декларират случаи на несправедливо отношение на учители към “другите” деца – от турски и ромски етнически произход.

Европейската и Евроатлантическата ориентация на страната ни се приема много по-категорично от младите, отколкото от по-възрастните поколения. Следва да се има предвид обаче, че свръхочакванията по отношение на евроинтеграцията са твърде силни – една трета от младите хора си представят Европа като свят на пълна материална осигуреност, в който липсва бедност и мизерия.

Емиграционните настроения са значително по-слаби в сравнени с тези отпреди пет години. Това се съчетава с нарастващата увереност, че човек може да успее в живота в резултат на собствения си труд и амбиция. “Формулата на успеха” вече не се изчерпва просто с емиграцията, а включва и възможност за успех и в рамките на страната.

Емиграцията, обаче, ще продължи, макар и с намалени темпове. Една трета от младите хора продължават да виждат своя шанс в нея, а 16 % от гимназистите имат намерение да следват в чужбина.

Очертава се много сериозен проблем с наркоманиите. “Тревата” вече е практически част от младежкия начин на живот – една трета са опитвали, а близо половината не смятат, че в нейната употреба има нещо лошо.

Изследването регистрира тревожни резултати по отношение на твърдите наркотици. От анкетираните близо 457 ученика, съучениците им твърдят, че 5 % от тях вече са наркозависими. Също толкова декларират, че са опитвали твърда дрога. В над една трета от посетените класове беше декларирано наличие на наркозависими младежи.

Регистрираме много висока толерантност към наркотиците – всеки шести млад човек е убеден, че няма страшно (няма да се стигне до пристрастяване), ако само от време на време се взимат наркотици. Същевременно почти всеки втори знае къде се продават наркотици и крадени вещи.

Основните места, където младите хора биват атакувани от наркопласъорите са кафенетата и дискотеките. Застрашени са преди всичко по-заможните социални слоеве.

Младите хора и особено учениците живеят в силно криминогенна среда. Една четвърт от тях са били обект на престъпно посегателство на улицата (грабеж, кражба, побой и др.) в рамките на една година. Насилието в училище също е твърде високо – за 5 % от учениците “джобенето” на по-малките за пари, сбиванията и тормоза на по-малките е ежедневие (а за една трета относително често явление). Към информираността им за “депата” за наркотици и крадени вещи можем да добавим и това, че всеки четвърти знае къде са публичните домове в района.

Всичко това формира едно твърде неблагоприятно отношение към държавата и правовия ред изобщо (и липса на респект). По-малко от половината от учащите се са убедени, че престъпникът в крайна сметка свършва зле; две трети са убедени, че между престъплението и наказанието стоят финансовите възможности на правонарушителя (или неговите родители); над една трета смятат, че няма значение дали законно или незаконно си печелиш парите.

Младите хора се отличават с едно значително “по-капиталистическо” отношение към света и успеха в сравнение с по-възрастните поколения. Те в много по-голяма степен са на мнение, че грижата за материалното благосъстояние на отделния човек е негова собствена, а не на държавата. “Богаташът”, въпреки че не е загубил изцяло негативния си облик, вече много повече се вижда като човек с амбиции и идеи, човек, който работи много и който в крайна сметка допринася за развитието на страната.

На този фон неприятно впечатление прави фактът, че близо половината от средношколците са убедени, че в крайна сметка няма честен бизнес и всичко е мошеничество и далавера.

Особено тревожно е положението със здравния и стоматологичния статус на младите хора от бедни семейства (или вече самите създали бедни семейства). Те често практикуват лечение без лекарства, а зъболечението е трудно достижимо дори и за по-високите материални категории. Ходенето на почивка е достояние само на заможните млади хора, като вече е формирана група (около 20 %) от младите хора, които никога не са ходили на курорт (море или планина).

Спортът, излетите сред природата също са силно обвързани с материалните възможности. Близо 60 % от младите хора нито са спортували, нито са излизали сред природата **в рамките на една година**. Очертава се следната закономерност – след напускане на училище младежите спират да спортуват. Извън естественото потъване в грижите на ежедневието, тук значение оказва и отсъствието на достъпна (безплатна или не скъпа) спортна база.

Налице е бум на чалгата (поп-фолк) сред младежта. Не се забелязва обаче, някаква обвързаност на този тип музика с негативни социални явления – наркотици, алкохол, рисково поведение. Вероятно става дума по-скоро за форма на младежка музикална “алтернативност”.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Годишният доклад за младежта за 2005 е резултат от обединените действия на държавните институции, гражданския сектор и академичната общност за формулиране на основните проблеми в политиката за младите хора.

Анализът на досегашния опит и очертаването на негативните тенденции в живота на младите хора представя предизвикателствата пред държавата за формиране на ефективна управленска стратегия. С първостепенна важност се открояват проблемите, свързани с преодоляване на диспропорцията в социалния статус на младите хора, ограничаване употребата и злоупотребата с психоактивни вещества, запазване и снижаване на тенденцията за емиграцията на младите хора чрез създаване на условия за мотивация и реализацията им в страната.

Необходимостта от формирането на стратегическо виждане за младежките политики наложи в Годишния доклад 2005 да се обърне специално внимание на възрастова група (15-18 годишните). Това са “бъдещите млади” и техните проблеми ще станат част от реалните проблеми на българската младеж.

Настоящият доклад предлага реални стъпки към изграждането на механизми за координиране на политиката и работата с младежката общност в страната и възможностите за разработване и реализиране на единна младежка политика, която да конкретизира дейностите на различните институции.

Както в Годишните доклади за 2003 и 2004 година, така и в този доклад се очертава ясна необходимост от приемане на **Национална стратегия за младежта**, която да формулира проблемите на младите хора и да гарантира дългосрочна политика за тяхното решаване.

За да се осигури успешната реализация на Националната стратегия е необходимо да се изработи и приеме **Закон за младежта**. В него да бъдат ясно дефинирани младите хора като обект на държавната младежка политика, специални политики към отделните младежки организации, функциите на младежките организации, тяхното финансиране, начинът за партниране с местните и национални власти, както и мястото на младежките домове и центрове като звена, провеждащи младежката политика по места.

За да се гарантира новото качество на управлението и формирането на капацитет за реализация на младежката политика са необходими институционални гаранции чрез трансформирането на ДАМС в **Министерство на младежта и спорта**.

Обобщени предложения за действия по основните насоки на доклада

По отношение на демографската политика основните приоритети, очертани в Стратегията за демографска политика на България до 2020 година са: забавяне на негативните демографски процеси и на намаляването на броя на населението, създаване на равни възможности за пълноценен репродуктивен живот на всички социални групи и ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението.

Спешните мерки трябва да бъдат насочени към:

- Изготвяне на Национална политика по миграцията
- Програма за популяризация и налагане на двудетния семеен модел
- Политика за намаляване на възрастта за раждане на първо дете и превръщане на майчинството в социално престижен статус

По отношение на здравната политика проблемът с наркоманите е и в обозримо бъдеще ще бъде един от най-важните проблеми на младежта. Продължаващо действие за настоящата година има Националната програма за изпълнение на Плана за действие на Националната стратегия за борба с наркотиците 2003 – 2008 и Програма “Превенция и контрол на ХИВ/СПИН. Но в областта на наркоманиите и наркозависимостта е необходима **държавна политика**, която да синхронизира усилията на всички институции и граждански организации и която да има необходимите ресурси за своето реализиране.

Спешните мерки трябва да са насочени към:

- Законодателно разграничение между разпространението и употребата на мека и твърда дрога
- Качествено нова система за лечение и рехабилитация на наркозависимите
- Програма за въздействие върху общественото мнение с цел създаване на обществен контрол и нетърпимост към разпространението и търговията с наркотици
- Въвеждане на ефективна връзка между учителите и родителите (електронна поща) за ранно известяване и предупреждение (отсъствия, съмнения за употреба на дрога, нетипично поведение)
- Мерки за създаване на системен полицейски контрол над естествените места на струпване на млади хора – училища, младежки дискотеки и заведения
- Специализирана образователна програма в рамките на образователния процес за превенция на употребата на наркотици

По отношение на образователната политика в Стратегията на МОН се цели: осигуряването на качествено образование през целия живот, съобразено с нарастващите нужди на бизнеса от висококвалифицирани специалисти; модерно висше образование, осигуряващо мобилност и обвързано с изискванията на пазара на труда; широко използване на компютри в целия курс до завършване на образованието, насърчаване работата с компютри извън училище за нуждите на неформалното образование като допълнително получаване на знания и умения за целия живот; изграждане на национална научна политика.

Водени от убеждението, че парите в образованието не са разходи, а социална инвестиция, предлагаме изработване на **Нов финансов инструментариум**, чрез който качеството на образованието и заплащането да се обвърже с реализацията и гражданската оценка, за да се постигне конкурентоспособност при влизането ни в ЕС. Трябва да отчитаме два фактора: реалната отвореност на образователната система и важността ѝ за реализацията на младите хора. Все по-реален проблем за част от младите хора ще става достъпността на образованието, което гарантира трудова реализация, обвързана с качеството на живот.

Спешните мерки трябва да са насочени към:

- Оптимизиране на нормативната база и институционалната политика за създаване на възможности за финансиране на българската образователна система чрез европейските фондове
- Гарантиране на равен достъп на всички деца до образование във всички образователни степени без разлика по отношение на етническата принадлежност, пол, произход, вероизповедание, социално положение и др.
- Специална програма, която да подпомогне децата на бедните и хората в неравностойно положение за преодоляване на неграмотността, включително „технологичната” неграмотност
- Нормативно гарантиране и стимулиране на непрекъснатото професионално обучение и квалификация

По отношение на политиката на младежка заетост оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” определя рамката за усвояване на финансовите средства от Структурните фондове за програмния период 2007 – 2013 г. Тази Оперативна програма има своите приоритети, основната цел на които е да повиши адаптивността, мобилността и конкурентоспособността на работната сила. Младежите ще бъдат целева група по голяма част от действията, които ще бъдат финансирани по ОП „Човешки ресурси”.

Спешните мерки за развитие на младежката заетост трябва да бъдат насочени към:

- Стимулиране на връзката между учебните заведения и бизнеса и продължаващото през целия живот обучение
- Улесняване на прехода от училището към работното място
- Насърчаване на младежката заетост и предприемачеството за младите хора
- Насърчаване на мобилността и адаптивността на младежката работна сила
- Провеждане на активна социална политика за преодоляване на негативните демографски тенденции

По отношение на свободното време приоритет е развитие на мрежа от места за пълноценно прекарване на свободното време, както и стимулиране на младежите за участие в масовия спорт и здравословен начин на живот.

Трябва да се разработи Стратегия за национална младежка политика 2007 – 2017 г. и национален план за осъществяването ѝ. За целта от огромно значение е издигането на статута на ДАМС и трансформирането ѝ в Министерство на младежта и спорта. Обособяването на министерството ще даде реална възможност да се реализира Национална стратегия в младежката политика и ще гарантира първостепенното значение на младежките проблеми и тяхното решаване за държавата. Необходимостта от засилване на вниманието към младежката политика се налага не само заради координиращите и контролиращи функции на институцията. Изисква се ново равнище на информационно осигуряване и разработването на система за професионална подготовка на младежки работници и включването на тази длъжност в държавния класификатор, педагози и младежки работници.

Спешните мерки са насочени към:

- Разработване и приемане на Стратегия за национална младежка политика 2007-2017
- Изработване и приемане на Закон за младежта
- Разработване на програма „Мрежа от младежки центрове 2007-2013”
- Създаване на фондове за стимулиране на младежката активност и финансиране на младежките дейности
- Оптимизиране на условия за изграждане на нови и модерни младежки зони, спортни и културни центрове, чрез създаване на публично частно партньорство
- Формиране на устойчива нормативна база, която гарантира изграждането на национални и регионални младежки структури
- Стимулиране на партньорството на местните и регионални власти с младежките съвети
- Запазване и обновяване на младежките бази, зони за отдих и спорт

По отношение на гражданската активност основен проблем остава постигане на необходимото равнище на организираност, което да позволи на българската младеж да поставя и отстоява решаването на проблемите, които счита за важни и решаващи.

Спешните мерки са насочени към:

- Подготовка на Закон за младежта
- Разработване на система от програми на национално и регионално ниво за подпомагане на младежки дейности
- Изграждане на национална информационна система за младежките организации и формирания
- Изграждане на система за стимулиране на младежката активност и повишаване на гражданското образование
- Стимулиране на създаването на национално представителство в Европейския младежки форум
- Разработване на система от програми на национално и регионално за подпомагане на младежките дейност
- Оптимизиране на възможностите за финансиране на младежките организации и инициативи от Структурните фондове
- Изграждане на младежки партньорски мрежи на национално и младежки форум.